

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΠΕΙΡΑΙΑ ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Οικονομική κρίση στην Ελλάδα

Μπάκος Φώτιος   Α.Μ : 13729

Επιβλέπων καθηγητής: Παπαηλίας Θεόδωρος

-Αθήνα 2014-

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στα μέσα του 2010, και μετά από τις αποκαλύψεις ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας, έκλεισε για το έτος του 2009 σε επίπεδα πιο πάνω από αυτά που θα καθιστούσαν το δημόσιο χρέος βιώσιμο, η ελληνική Κυβέρνηση αδυνατούσε να δανειστεί με λογικά επιτόκια από τις αγορές για την χρηματοδότηση του δημοσιονομικού ελλείμματος και την αναχρηματοδότηση του χρέους. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τον άμεσο κίνδυνο χρεοκοπίας και στάσης πληρωμών του Ελληνικού Δημοσίου. Η προσπάθεια της Κυβέρνησης να ανακτήσει την αξιοπιστία της χώρας στις διεθνείς αγορές και να πετύχει την μείωση των επιτοκίων, οδήγησε σε λήψη μέτρων μείωσης δαπανών τα οποία δεν κατάφεραν να ανατρέψουν το αρνητικό κλίμα. Οπότε η Ελλάδα κατέφυγε στην βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας για την χώρα. Η ανακοίνωση της προσφυγής στον μηχανισμό στήριξης έγινε στις 23 Απριλίου 2010 από τον πρωθυπουργό Γεώργιο Παπανδρέου ο οποίος βρισκόταν εκείνη τη μέρα στο Καστελόριζο. Η χρηματοδότηση από τον μηχανισμό στήριξης έγινε υπό τους όρους πως η Ελλάδα θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης. Με τη χρηματοδότηση αυτή αποφεύχθηκε ο άμεσος κίνδυνος χρεοκοπίας της Ελλάδας, που θα είχε ανεξέλεγκτες συνέπειες για όλη τη ζωή του ευρώ. Τα πρώτα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου 2010, όμως η ελληνική οικονομία συνέχισε να βρίσκεται σε κατάσταση δημοσιονομικής ανισορροπίας και το επόμενο διάστημα με αποτέλεσμα ένα χρόνο μετά, τον Ιούνιο του 2011 να καταφύγει στην ψήφιση του μεσοπρόθεσμου προγράμματος, που περιλάμβανε νέα μέτρα λιτότητας και περικοπές. Επίσης τέθηκε θέμα αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας και αναδιάρθρωσης ή “κουρέματος” του χρέους με σκοπό τη μακροπρόθεσμη μείωση του χρέους σε βιώσιμα επίπεδα.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αισθάνομαι την ανάγκη να επισημάνω την απέραντη ευγνωμοσύνη μου στη μητέρα μου, τον πατέρα μου και στα μεγαλύτερα αδέρφια μου για όλα όσα μου έχουν προσφέρει στη διάρκεια των μαθητικών και φοιτητικών μου χρόνων και την αμέριστη υποστήριξή τους σε κάθε μου επιλογή.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες εκφράζω στον επιβλέποντα καθηγητή αυτής τη εργασίας κ. Θεόδωρο Παπαηλία για τον σημαντικό χρόνο που μου αφιέρωσε και τις πολύτιμες πληροφορίες που μου μετέδωσε καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής αυτής, διότι χωρίς την βοήθεια του δεν θα ήταν δυνατή η πραγματοποίησή της.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	-2-
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	-3-
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	-4-
1. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ 1974-2010.....	-6-
1.1 Η έννοια του όρου «οικονομική κρίση».....	-8-
1.2 Αίτια της οικονομικής κρίσης.....	-8-
1.3 Η κρίσιμη περίοδος.....	-15-
2. ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟ «ΜΗΧΑΝΙΣΜΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ».....	-17-
2.1 Πρώτο πακέτο οικονομικών μέτρων.....	-17-
2.2 Δεύτερο πακέτο οικονομικών μέτρων.....	-18-
2.3 Μνημόνιο και τρίτο πακέτο οικονομικών μέτρων.....	-18-
2.4 Συνταγματικότητα.....	-20-
3. ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 2012-2015.....	-21-
3.1 Πορεία προς το Μεσοπρόθεσμο.....	-21-
3.2 Πακέτο μέτρων.....	-22-
4. ΑΠΟΚΛΙΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ ΚΑΙ ΝΕΑ ΜΕΤΡΑ.....	-24-
5. Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ.....	-26-
5.1 Δημοψήφισμα.....	-26-
5.2 Νέα Κυβέρνηση.....	-27-
5.3 Νέα μέτρα.....	-28-
5.4 Ψήφιση.....	-29-
6. ΕΚΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΝΕΑ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ.....	-30-
6.1 Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016.....	-30-
7. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	-32-
7.1 Τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης.....	-32-

7.2 Αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης.....	-32-
7.3 Η λύση στην οικονομική κρίση.....	-35-
8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	-37-
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	-39-
ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	-40-
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ.....	-41-

1 Η εξέλιξη της ελληνικής οικονομίας από το 1974-2010

Για πολλά χρόνια μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και τον εμφύλιο πόλεμο που τελείωσε το 1949, οι μακροοικονομικές επιδόσεις της Ελλάδας ήταν ανάμεσα στις πιο εντυπωσιακές όχι μόνο στην Ευρώπη, αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο. Αυτό διήρκησε μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970.

Η Ελλάδα επηρεάστηκε αρνητικά από την πρώτη πετρελαϊκή κρίση της δεκαετίας του 1970, αλλά ανέκαμψε σχετικά γρήγορα. Ύστερα από επτά έτη δικτατορίας, η Δημοκρατία αποκαταστάθηκε το 1974 και έτσι η Ελλάδα ένα χρόνο μετά εισήλθε στην ΕΟΚ. Ωστόσο, μετά από τη δεύτερη πετρελαϊκή κρίση, η Ελλάδα εισήλθε σε μια περίοδο στασιμοπληθωρισμού και ταχείας συσσώρευσης δημοσίου χρέους, που κράτησε σε όλη τη περίοδο του 1980.

Το 1990, η Ελλάδα ξεκίνησε ένα πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, προκειμένου να προετοιμαστεί για ενδεχόμενη συμμετοχή στο ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα. Η Ελλάδα ήταν μεταξύ των χωρών που υπέγραψαν την Συνθήκη του Μάαστριχτ¹ το 1991, και ένα χρόνο μετά εξασφάλισε τη συμμετοχή της στη ζώνη του ευρώ. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 ανακτήθηκε σταδιακή οικονομική ανάπτυξη, ο πληθωρισμός περιλαμβανόταν σταδιακά και το δημόσιο χρέος σταθεροποιήθηκε σε σχέση με το ΑΕΠ.

Η περίοδος της ένταξής μας στο ευρώ μεταξύ 2001 και 2008 θεωρήθηκε μια χρυσή εποχή για την ελληνική οικονομία. Οι ρυθμοί ανάπτυξης αυξήθηκαν περαιτέρω, ο πληθωρισμός παρέμεινε υποτονικός, αν και ελαφρώς υψηλότερος από το μέσο όρο της ζώνης του ευρώ, και η ανεργία μειώθηκε. Το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ σταθεροποιήθηκε περίπου στο 100%, που ήταν υψηλότερο από τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ και δεν υπήρξε πρόβλημα φερεγγυότητας. Ωστόσο, η φορολογική κατάσταση εξακολούθησε να είναι επισφαλής, καθώς παρουσιάστηκαν ορισμένα φορολογικά προβλήματα. Επιπλέον, ο μηχανισμός ελέγχου της Ελλάδας στις

---

¹ Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, επίσημα γνωστή ως *Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση*, θεωρείται η σημαντικότερη και ιστορικότερη συνθήκη της Ευρωπαϊκής ηπείρου και η δεύτερη ομοίως σε παγκόσμια κλίμακα μετά εκείνης της ίδρυσης του ΟΗΕ. Ιστορικά δεν υπήρξε ποτέ στην παγκόσμια ιστορία παρόμοια συνθήκη με τόσο πλούσιο οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιεχόμενο, που να διατηρούσε ταυτόχρονα και το "ισότιμον" των συμμετεχόντων κρατών.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, που έλαβε το όνομά της από την πόλη Μάαστριχτ στην οποία υπεγράφη στις 7 Φεβρουαρίου του 1992, αποτελεί την τρίτη κατά σειρά θεμελιώδη συνθήκη με την οποία ολοκληρώθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση ως σύγχρονος θεσμός, ύστερα από τη Συνθήκη της Ρώμης (1957) και την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1986) Βέβαια στην εξέλιξη αυτή του θεσμού αυτού υπήρξαν και πολλές άλλες επιμέρους συνθήκες, που, αν και μη θεμελιώδεις, συνέβαλαν ουσιαστικά στην πορεία και την εξέλιξη της ΕΕ.

Εκ μέρους της Ελλάδας υπεγράφη από τον Υπουργό Εξωτερικών Αντώνη Σαμαρά και τον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας Ευθύμιο Χριστοδούλου.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ τροποποιήθηκε από μεταγενέστερες συνθήκες.

πρωτογενής δημόσιες δαπάνες παρέμεινε υποτονικός, σε τομείς όπως οι τοπικές αρχές, τα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης και στον τομέα της υγείας, ενώ η ανεξέλεγκτη φοροδιαφυγή υπονόμευσε την αποτελεσματικότητα του φορολογικού συστήματος. Για αυτό το λόγο, το 2008 όταν η διεθνής οικονομική κρίση επιδεινώθηκε, η δημοσιονομική κατάσταση προέκυψε ως αχίλλειος πτέρνα της Ελλάδας.

Από το 1979 και ύστερα η επιβράδυνση της οικονομικής ανάπτυξης, συνοδεύτηκε από μια αύξηση της ανεργίας. Για μια δεκαετία το ποσοστό ανεργίας ανέβηκε σημαντικά, όπου και σταθεροποιήθηκε για πολλά χρόνια. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, η ανεργία ξεκίνησε να αυξάνεται και πάλι. Από την επιτάχυνση της αύξησης του ΑΕΠ και έπειτα άρχισε να μειώνεται περίπου από το 2000 έως το 2008.

Όσον αφορά τον πληθωρισμό, είκοσι χρόνια πριν από το 1974 στην Ελλάδα ήταν στο 4%, όπως και στον υπόλοιπο Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης². Στα επόμενα είκοσι χρόνια ανήλθε σε 16% κατά μέσο όρο, πάνω από δέκα ποσοστιαίες μονάδες από το μέσο όρο του ΟΟΣΑ. Τότε η Ελλάδα ξεκίνησε να προετοιμάζεται για την ενδεχόμενη συμμετοχή στο ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα και ο πληθωρισμός άρχισε να συγκλίνει. Ύστερα από όλα αυτά η μόνιμη μείωση του πληθωρισμού ήταν ένας από τους κύριους οικονομικούς λόγους που η Ελλάδα εντάχθηκε στη ζώνη του ευρώ.

Κατά την περίοδο μετά το 1973, η Ελλάδα υπέστη περιοδικές κρίσεις ισοζυγίων πληρωμών. Οι κρίσεις εμφανίστηκαν το 1973-74, 1982-83, 1984-85 και το 1989-90. Μερικές από αυτές τις κρίσεις οδήγησαν σε υποτιμήσεις, όπως το 1983 και 1985.

Καθόλη την περίοδο, η Ελλάδα ακολουθεί μια πολιτική μικρό αποσβέσεων της συναλλαγματικής ισοτιμίας, και διαμορφώνει πληθωριστικές διαφορές με τους εμπορικούς της εταίρους. Με τη σειρά της, αυτή η πολιτική συντέλεσε στη διατήρηση αυτών των πληθωριστικών διαφορών, μέσα από τη δίνη μισθών και τιμών.³

---

² Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) (αγγλικά: *Organisation for Economic Co-operation and Development - OECD*, Γαλλικά: *Organisation de coopération et de développement économiques - OCDE*) είναι διεθνής οργανισμός εκείνων των αναπτυγμένων χωρών που υποστηρίζουν τις αρχές της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς. Δημιουργήθηκε το 1948 ως Οργανισμός Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (Organisation for European Economic Co-operation - OEEC), με πρώτο γενικό γραμματέα τον Γάλλο Robert Marjolin με σκοπό να διαχειριστεί το σχέδιο Μάρσαλ (Marshall) για την ανοικοδόμηση της Ευρώπης μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Αργότερα η ιδιότητα μέλους της επεκτάθηκε και σε μη ευρωπαϊκά κράτη, και το 1960 μετασηματίστηκε στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης.

³ Alogoskoufis G., (2012) «Greece's Sovereign Debt Crisis: Retrospect and Prospect» pp. 10-15

1.1 Η έννοια του όρου “Οικονομική κρίση”

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις οι οποίες, όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη. Η οικονομική κρίση αποτελεί τη μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα τη φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια βαθειά συρρίκνωση (European Commission, 2009)⁴.

1.2 Αίτια της οικονομικής κρίσης

Η πρόσφατη οικονομική κρίση δεν ήταν ανεξάρτητο και απρόσμενο φαινόμενο. Τα αίτια, η φύση και τα χαρακτηριστικά της συνοδεύονται με την όλη ιστορία της μεταπολεμικής διαδικασίας συσσώρευσης του κεφαλαίου στον ανεπτυγμένο καπιταλισμό και συγκεκριμένα την «χρυσή εποχή» της συσσώρευσης κεφαλαίου, την κρίση της δεκαετίας του 1970, τον τρόπο με τον οποίο λύθηκε ή αντιμετωπίστηκε η κρίση αυτή, την εμπειρία της νεοφιλελεύθερης περιόδου και ιδιαίτερα της τελευταίας φάσης, όταν και εντάχθηκε το φαινόμενο της χρηματιστικοποίησης της καπιταλιστικής οικονομίας (Υπουργείο Οικονομικών, 2010)⁵.

Τα αίτια της κρίσης πρέπει να αναζητηθούν αφενός στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν αλλά και στη διεθνή συγκυρία της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης που τα ανέδειξε με εντονότερο και οξύτερο τρόπο. Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της οικονομίας μας είναι η ύπαρξη διαρθρωτικών προβλημάτων πολύ πριν την εμφάνιση της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, τα οποία διογκώθηκαν τα τελευταία χρόνια με την εμμονή στην άσκηση πολιτικών στην κατεύθυνση των αυτορρυθμιζόμενων αγορών.⁶

Η παραγωγική βάση της Ελληνικής Οικονομίας βρίσκεται σε χαμηλή θέση, διότι στηρίχθηκε σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες σε τομείς όπως ο τουρισμός, η οικοδομή και η ναυτιλία, κλάδοι που πλήττονται πρώτοι και με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση. Επίσης οι Τράπεζες, το πιο ισχυρό τμήμα του ελληνικού κεφαλαίου, οι οποίες λειτούργησαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, με την επέκτασή τους στα Βαλκάνια και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, μαζί με άλλες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις, είναι εκτεθειμένες στην διεθνή κρίση με την ανάληψη υψηλών κινδύνων, καθώς η κρίση πλήττει με ιδιαίτερη σφοδρότητα τις χώρες αυτές.

⁴ European Commission, (2009) «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». European Economy, Brussels. Pp.1-87

⁵ Υπουργείο Οικονομικών, (2010), «Οικονομικές εξελίξεις του 2009 και προοπτικές για το 2010»

⁶ Μπούρας και Λυκούρας,(2011), «Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στη ψυχική υγεία», Εγκέφαλος, pp.55-61

Η σημερινή κρίση προήλθε από την ταυτόχρονη συνύπαρξη των ακόλουθων τριών παραγόντων (INE-ΓΣΕΕ, 2008)⁷ :

- Η φούσκα στις τιμές των ακινήτων σε πολλές περιοχές των Η.Π.Α, η οποία διευκόλυνε την υπερ-κατανάλωση, με αποτέλεσμα την υπερ-θέρμανση της οικονομίας και την αύξηση του ελλείματος τρεχουσών συναλλαγών, όπως πολλές φορές συμβαίνει σε παρόμοιες κρίσεις.
- Η ραγδαία εξάπλωση στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου, από 9% των συνολικών στεγαστικών το 2003 σε 24% το 2007, δηλαδή μια ανεξέλεγκτη πιστωτική επέκταση σε κατηγορίες νοικοκυριών που υπό κανονικές συνθήκες δεν θα έπρεπε να είχαν δανειοδοτηθεί. Οι τράπεζες παρείχαν δάνεια με μόνη εγγύηση την αναμενόμενη αύξηση στην τιμή της κατοικίας, ενώ διευκόλυναν τα νοικοκυριά με ελκυστικά χαμηλά επιτόκια στα πρώτα χρόνια, τα οποία όμως εν συνεχεία θα αναπροσαρμόζονταν. Πολλές φορές οι τράπεζες αναλάμβαναν να πλήρως το δάνειο του νοικοκυριού από άλλη τράπεζα , επειδή το νοικοκυριό είχε πρόβλημα αποπληρωμής.
- Η μεταφορά του ρίσκου από τους ισολογισμούς των τραπεζών στο κοινό και τους επενδυτές μέσω τιτλοποιήσεων, πολλοί από τους οποίους αγνοούσαν το ύψος του κινδύνου και υπήρξαν επιρρεπείς στις τότε υψηλές αποδόσεις. Η μεταφορά αυτή του ρίσκου επέτρεπε στις τράπεζες να δανείζουν άφοβα σε μη φερέγγυους δανειολήπτες και στη συνέχεια να αποκτούν ρευστότητα για επιπλέον δανειοδοτήσεις, χωρίς να χρειάζεται να βρουν νέους καταθέτες.

Εκτός από αυτά, οι αιτίες της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης πρέπει να εντοπιστούν σε τρεις επιπλέον εξής παράγοντες:

- Στις πολιτικές δραστικής μείωσης των φορολογικών εσόδων που ακολούθησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις για πάνω από μια δεκαετία πριν την κρίση.
- Στην νεοφιλελεύθερη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που απέκλειε τη στήριξη των δημόσιων οικονομιών της Ευρωζώνης με απευθείας δανεισμό από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, αλλά υποχρέωνε τις κυβερνήσεις να αντλούν δάνεια μόνο από τις εμπορικές τράπεζες και γενικότερα από τις χρηματοπιστωτικές αγορές, με αποτέλεσμα την εκτίναξη των επιτοκίων δανεισμού στη συγκυρία της κρίσης. Στην εμμονή παράλληλα της ελληνικής κυβέρνησης στις νεοφιλελεύθερες συνταγές διαχείρισης της οικονομίας. Όταν οι χρηματαγορές απέσυραν την εμπιστοσύνη τους προς την ελληνική οικονομία, τα επιτόκια δανεισμού του Δημοσίου εκτινάχθηκαν σε δυσβάσταχτα ύψη. Τον Φεβρουάριο του 2010 αποφασίστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η διαμόρφωση ενός πακέτου δανειακής στήριξης του ελληνικού Δημοσίου με την εμπλοκή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), υπό τον όρο ότι η χώρα θα ακολουθούσε ένα αυστηρό πρόγραμμα περιστολής των δημόσιων

---

⁷ INE-ΓΣΕΕ,(2008) , «Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση», Ετήσια Έκθεση, Αθήνα

δαπανών. Η κυβέρνηση προσανατολίστηκε στον περιορισμό των μισθιακών δαπανών του δημοσίου και στην περιστολή του κοινωνικού κράτους, με παράλληλη αύξηση των εσόδων κυρίως από έμμεσους φόρους. Στις 23 Απριλίου 2010 η ελληνική κυβέρνηση ζήτησε την ενεργοποίηση του μηχανισμού δανειακής στήριξης εκ μέρους της ΕΕ και του ΔΝΤ, εγκαινιάζοντας παράλληλα πολιτικές «συρρίκνωσης του κράτους» αναφορικά με το ασφαλιστικό σύστημα, τις συντάξεις, την τοπική αυτοδιοίκηση.

- Στην ίδια την ύπαρξη του ευρώ που πριν την κρίση, διευκόλυνε τη μεταφορά πόρων προς τις χώρες που αναπτύσσονταν πιο γρήγορα. Οι κεφαλαιακές αυτές εισροές ισοσκελίζουν το ισοζύγιο πληρωμών της χώρας, δηλαδή επέτρεπαν πριν την κρίση στην Ελλάδα και άλλες χώρες να διατηρούν ένα σημαντικό έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Με το ξέσπασμα της κρίσης η δυνατότητα αυτή ξανεμίσθηκε, καθώς συρρικνώθηκαν οι κεφαλαιακές εισροές.
- Τέλος στο διάστημα 1996-2008, η Ελλάδα σημείωσε πραγματική αύξηση του ΑΕΠ κατά 61,0 %, η Ισπανία κατά 56,0% και η Ιρλανδία κατά 124,1%, σε αντίθεση με τις περισσότερο αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες. Το αντίστοιχο ποσοστό για την Γερμανία ήταν 19,5%, την Ιταλία 17,8% και για τη Γαλλία 30,8% .

Ενδιαφέρον είναι το άρθρο του κ. Θεόδωρου Παπαηλία καθηγητή ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ που επικεντρώνεται στα βασικά αίτια της κρίσης και πως βάδισε η χώρα μας στην πτώχευση. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει:

«1. Η οικονομική εξέλιξη 1950-2002

Η ανάπτυξη της ελληνικής βιομηχανίας μετά το 1950 στηρίχθηκε στο υπόδειγμα της υποκατάστασης των εισαγωγών.

Οι πενιχροί οικονομικοί πόροι, οι καθυστερημένες πολιτικές και κοινωνικές δομές και ιδιαίτερα η λειτουργία ενός κρατικού μηχανισμού περιορισμένης αποτελεσματικότητας, αποτέλεσαν το πλαίσιο της μεταπολεμικής Ελλάδος· αντίστοιχο που δεν διέφερε αισθητά εκείνου των κοινωνιών του αυτού επιπέδου ανάπτυξης (Βαλκανικές χώρες, Λατινική Αμερική, Τουρκία κ.λπ.). Συνεπώς, η έξοδος από τους «φαύλους κύκλους» της πενίας μέσω της χρήσης του ανταγωνιστικού υποδείγματος ανάπτυξης μέσω εξαγωγών φαινόταν σχεδόν αδύνατη.

Η εναλλακτική αυτή λύση σήμαινε υψηλές επενδύσεις σε τεχνολογίες αιχμής, ώστε το προϊόν να είναι ανταγωνίσιμο στη διεθνή αγορά. Αναγκαίες προϋποθέσεις είναι η ύπαρξη καινο-τόμων επιχειρηματιών κατά πρώτο και κατά δεύτερο εκπαιδευμένου η δυνάμενου ευκόλως να καταρτισθεί εργατικού δυναμικού σε νέες τεχνολογίες. Στη χώρα έλλειπαν και τα κεφάλαια και η επιχειρηματική δομή. Αναπόφευκτα λοιπόν συστάθηκαν μικρές επιχειρήσεις χαμηλής τεχνολογίας, προστατευ-μένες με δασμούς, στραμμένες στην υποκατάσταση των εισαγωγών.

Μέχρι το 1953 είχαν τεθεί τόσο οι κανόνες (υποτίμηση της δραχμής έναντι του δολαρίου και της λίρας), όσο και το νομικό πλαίσιο για την εισροή ξένου κεφαλαίου. Η Ελλάς, μέχρι την πρώτη πετρελαϊκή κρίση (1973), επέτυχε έναν από τους ταχύτερους ρυθμούς ανάπτυξης σε παγκόσμιο επίπεδο με μικρούς κοινωνικούς κραδασμούς.

Η μετανάστευση

Η χρηματοδότηση αυτού του υποδείγματος στηρίχθηκε σημαντικά μέσω της χειροτέρευσης των εσωτερικών όρων εμπορίου (πτώση των τιμών των αγροτικών προϊόντων σε σχέση με εκείνων των μη αγροτικών). Ωστόσο, η εξέλιξη αυτή πραγματοποιήθηκε, διότι προέκυψε ένας μηχανισμός εξωγενής, αρχικά απρόβλεπτος, που εξαφάνισε προσωρινώς (αλλά με βαρύτερες μακροχρόνιες επιπτώσεις, που ηθελημένα αγνοήθηκαν τότε) μεγάλο μέρος των αρνητικών επιδράσεων της έστω και ημιτελούς ασκηθείσας οικονομικής πολιτικής. Αυτή ήταν η εξωτερική μετανάστευση. Το προσωρινό αποτέλεσμα ήταν να εξαυλωθεί η πλεονάζουσα εργατική δύναμη, η οποία δημιουργείτο από τη σύνθλιψη του αγροτικού τομέα. Τοιούτοτρόπως, η χώρα δεν αντιμετώπισε τις τενεκεδουπόλεις και την αθλιότητα των λατινοαμερικανικών και αφρικανικών κ.λπ. κρατών.

Επιπροσθέτως η εξαγωγή εργατικού δυναμικού είχε θετικές εισροές στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, αφού, από κοινού με τη ναυτιλία, τα μεταναστευτικά εμβάσματα κάλυψαν τα ελλείμματα του εμπορικού ισοζυγίου, που αποτελεί ουσιώδη ανασταλτικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης. Συνεπώς, βραχυπροθέσμως και μεσο-προθέσμως οι ρυθμοί μεγέθυνσης, κάτω από παράλληλη περιοριστική νομισματική επέκταση, έδειξαν θεαματικά αποτελέσματα, κρύβοντας όμως τα πραγματικά προβλήματα: χαμηλή παραγωγικότητα στη βιομηχανία, στραμμένη σε υποκατάσταση εισαγωγών και επιβιώνοντας ως δασμοβίωτος, εξαγωγή εργατικής δύναμης κ.λπ.

Από το 1970, όμως, οι ελλείψεις σε εργατικά χέρια ήταν τέτοιες, ώστε ξεκίνησε εισαγωγή φτηνού εργατικού δυναμικού από χώρες κυρίως της Αφρικής. Μεταξύ 1955-1971 η αγροτική έξοδος ξεπέρασε τα 1,6 εκατ. άτομα σε έναν πληθυσμό 8,5 εκατ. κατοίκων, ενώ η «καθαρή» εξωτερική μετανάστευση τις 800 χιλ. Η εισροή αλλοδαπών εργαζομένων πλησίασε τα 150 χιλ. άτομα (στο διάστημα 1971-73).

Η πρόιμη μεταπολίτευση

Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση (1973) οριοθέτησε τη δυναμική αυτή. Στην αρχή της μεταπολίτευσης έγινε απόπειρα να επανέλθει το σκάφος εκ νέου σε ήρεμα νερά, αλλά η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση (1979) έδωσε τη χαριστική βολή στη συνέχιση της εκβιομηχάνισης. Η τότε κυβέρνηση, επιδιώκοντας να δημιουργήσει ένα νέο ξεκίνημα και να απαγκιστρωθεί από το τέλμα στο οποίο είχε οδηγηθεί το όλο μεταπολεμικό εγχείρημα, ενέταξε τη χώρα στην ΕΟΚ.

Αυτή η φιλόδοξη προσπάθεια, ενώ αρχικά φαινόταν ότι αποτελούσε το εχέγγυο (η χώρα - μέλος της πλουσιότερης λέσχης μετά τις ΗΠΑ), κατ' ουσίαν υπέσκαψε σε μεγάλο βαθμό τις όποιες πιθανότητες επιτυχίας οικονομικής εξέλιξης. Τα βασικά επιχειρήματα των υποστηρικτών περιστρέφονταν, εκτός της πολιτικής αναβάθμισης, στο δημοσιονομικό όφελος (λόγω των επιδοτήσεων) και στη στήριξη της βιομηχανίας, λόγω του εύρους της αγοράς.

Η πεποίθηση αυτή παρέβλεπε ένα ουσιώδες γεγονός. Το υπόδειγμα ανάπτυξης μέσω υποκατάστασης εισαγωγών στηριζόταν σε εισαγωγή τεχνολογίας κεφαλαιουχικού εξοπλισμού κ.λπ. και (λαμβάνοντας υπ' όψιν το μικρό μέγεθος της αγοράς όπως επίσης την αδυναμία συχνά των επιχειρήσεων στην επίτευξη του ελαχίστου οικονομικού αδιαίρετου και της ανυπαρξίας οικονομικών κλίμακος) στα τελωνειακά τείχη.

Μέχρι το 1981 οι δασμοί δεν έπαιζαν τον «παιδαγωγικό» ρόλο που υποστήριζε ο List στα περί νηπιακής βιομηχανίας. Η κατάργησή τους, λόγω της ΕΟΚ, επέσυρε την κατάρρευση της βιομηχανικής παραγωγής. Αλλά ανεφάνη ένα εξίσου ουσιώδες αίτιο. Ο στασιμοπληθωρισμός το 1973 είχε ως απόρροια την εκτίναξη των τιμών στο 25%, ενώ για την επόμενη εικοσιπενταετία παρέμεινε διψήφιος.

Μία από τις αιτίες ήταν η επιβολή επί σειρά ετών αγορανομικών διατάξεων. Οι μικρές δασμοβίωτες, χαμηλής παραγωγικότητας, βιοτεχνίες και βιομηχανίες εντάσεως εργασίας κατά το πλείστον, δεν είχαν δυνατότητες επιβίωσης στον ανταγωνισμό. Δεν υφίστατο ουσιώδες ενδογενές κίνητρο εκσυγχρονισμού τους. Καθ' όλη σχεδόν την περίοδο 1950-80 οι μισθοί συγκρατούνταν, λόγω αυταρχικής διακυβέρνησης, σε χαμηλά επίπεδα.

Μετά το 1973 η άνοδος των πρώτων υλών ένεκα διαρκούς διολίσθησης του νομίσματος και η πίεση για μισθολογικές βελτιώσεις επέτειναν τις πληθωριστικές πιέσεις στο κόστος παραγωγής. Όθεν, η αγορανομική διάταξη πρόβαλε ως απάντηση. Παρόμοια όμως πολιτική δεν είναι δυνατόν να συνιστά επί μακρόν βιώσιμο λύση. Ήδη από το 1972 η μαύρη αγορά είχε - παρά τη δικτατορία - αναφανεί. Παρ' όλα αυτά οι τιμές δεν σταθεροποιήθηκαν, σε κάποιο έστω υψηλό σημείο, αλλά συνεχώς ανέρχονταν.

Ενώ οι ανεπτυγμένες χώρες (ΗΠΑ, Γερμανία, Ιαπωνία κ.λπ.) μεταβίβαζαν ένα μέρος του πληθωρισμού τους στις ολιγότερο ανεπτυγμένες, η Ελλάς αδυνατούσε να το πράξει αυτό, αφού η βιομηχανία της ήταν στραμμένη στην εσωτερική αγορά, ενώ οι χώρες στις οποίες εξήγοντο τα ελληνικά προϊόντα (Μέση Ανατολή, Αφρική κ.λπ.), επειδή ήταν οι τελευταίοι αποδέκτες της μετακύλισης του κόστους, βρέθηκαν σε δεινότερη εκείνης θέση.

Η είσοδος στην ΕΟΚ

Η είσοδος λοιπόν της Ελλάδος στην ΕΟΚ συντόμευσε και ολοκλήρωσε τη φθίνουσα μετά το 1973 πορεία (κατ' ουσίαν διέλυσε τη βιομηχανία). Το 1950 ο δευτερογενής τομέας αποτελούσε το 20,1% του ΑΕΠ (εκ των οποίων 11,7% η μεταποίηση), το 1995 το 27,8% (16,6% μεταποίηση). Ο αριθμός των μισθωτών ανήλθε σε 52,8% το 1995 (έναντι 27,3% το 1950).

Όστόσο το μέγεθος των επιχειρήσεων του δευτερογενούς τομέως ήταν εξαιρετικά μικρό. Ενώ προπολεμικά, το 1938, το 93,2% των «βιομηχανιών» - βιοτεχνιών απασχολούσε μέχρι 5 άτομα, το 1988 αυτό έπεσε μόλις στο 85%. Σε ελάχιστες ανεπτυγμένες χώρες το 27% των απασχολούμενων είναι εργοδότες - αυτοαπασχολούμενοι (η συντριπτική πλειονότητα αφορά αυτοαπασχολούμενους, βλ. πίνακα).

Στη δεκαετία του 1980 λόγω της κρίσης μέρος του τραπεζικού συστήματος και της βιομηχανίας ετέθη υπό κρατικό έλεγχο. Το 1990 το δημόσιο έλεγχε πλέον του 90% των καταθέσεων των τραπεζών, μεγάλο μέρος των μεγάλων εταιρειών και το σύνολο σχεδίου των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας.

Ακολούθως η συνθήκη του Μάαστριχτ αποτέλεσε το καθοδηγητικό άστρο και ένα φιλόδοξο πρόγραμμα σύγκλισης χαραχτηκε με συνέπεια ο διψήφιος πληθωρισμός που ταλάνιζε τη χώρα να συρρικνωθεί στο 2% το 2000 και με εξαίρεση το δημόσιο χρέος η Ελλάς να πληροί τις συνθήκες ένταξης στην Ευρωζώνη. Το τελευταίο από 37% το 1979 έφθασε το 1989 σχεδόν στο 100% του ΑΕΠ. Μολονότι τα δημόσια ελλείμματα

επισημως κινήθηκαν περί το 3%, μετά το 2008 αυτά εκτοξεύθηκαν και το 2009 ανήλθαν στο 15,6%, ενώ ο ρυθμός ανάπτυξης υπήρξε αρνητικός.

2. Προοπτικές της παρούσας κρίσης: Η πολιτική μετά το 2002

Η επιτάχυνση της κατάρρευσης του υποδείγματος ανάπτυξης της Ελλάδος μετά την είσοδό της στην ΕΟΚ το 1981 και η μακρόχρονη πολιτική και κοινωνική καταπίεση είχε ως απόρροια η νέα κυβέρνηση (Οκτώβριος 1981), η οποία είχε σαρώσει στις εκλογές γι' αυτούς τους λόγους, μη διαθέτοντας εναλλακτική λύση(1), να προχωρήσει σε εκτεταμένη αναδιανομή του εισοδήματος. Υπελογίζε το ότι μέσω μιας δραστήριας κενσκιανής πολιτικής (ενίσχυση των χαμηλομισθων, εκτεταμένης κρατικής παρέμβασης) θα ετονώνετο η ζήτηση και ακολούθως, μέσω αυτής, οι επενδύσεις.

Οι όροι εμπορίου λόγω της ένταξης στην Ε.Ε. διαστράφηκαν (λόγω κοινοτικής προτίμησης) με απόρροια ακόμη και το ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων να καταστεί πλέον μονίμως αρνητικό. Στη δεκαετία 1980 δεν επιταχύνθηκε μόνον η διάλυση της βιομηχανίας λόγω ΕΟΚ, αλλά παράλληλα ετέθησαν οι βάσεις για την αποσύνθεση της γεωργίας. Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ), δομημένη πέριξ των «βορείων» προϊόντων (κτηνοτροφία), δεν επέτρεπε ευρείες δυνατότητες σε εκείνα της φυτικής προελεύσεως (μεσογειακά)(2).

Η κατάσταση καλύφθηκε ως φύλλο συκής από τις πλουσιοπάροχες επιδοτήσεις (αποσύρσεις, χωματερές κ.λπ.). Το υπόδειγμα ενός αγροτικού τομέα με μέση έκταση κατά άτομο 35 στρέμματα, άκρως πολυτεμαχισμένης και ημιάγονης, με ταχεία εκμηχάνιση, λόγω της ασκηθείσας αγροτικής πολιτικής, οδηγήθηκε αναπόφευκτα σε στασιμότητα(3). Η αγροτική έξοδος απομάκρυνε τους νέους και κατά τεκμήριο αυτούς που θα ηδύναντο να προχωρήσουν σε αναδιαρθρώσεις.

Ενώ η είσοδος της χώρας στην ΕΟΚ το 1981 αποτέλεσε τον ολετήρα της λυμφατικής βιομηχανικής ανάπτυξης, η συμμετοχή της στο ευρώ (2002) κατέστρεψε σχεδόν το όποιο παραγωγικό δυναμικό είχε απομείνει. Το υπερτιμημένο νόμισμα (διαρκής ανατίμησή του έναντι του δολαρίου, του γιεν και του γουάν) υπέσκαψε την ελληνική παραγωγή (και τις εξαγωγές) διευρύνοντας τις εισαγωγές.

Τομείς (%)	1950	1980	1995
Πρωτογενής	27,8%	14,9%	11,7%
Δευτερογενής	20,1%	32,4%	27,8%
(μεταποίηση)	(11,7%)	(21,3%)	(16,6%)
Τριτογενής	52,1%	53,1%	60,5%
Απασχόληση (%)			
Αγρότες	60,8%	31,3%	20,5%
Μισθωτοί	27,3%	43,6%	52,8%
Εργοδότες	-11,9%	25,1%	26,7%

αυτοαπασχολούμενοι

Η εποχή του μνημονίου

Ωστόσο η εικονική πραγματικότητα δεν διήρκεσε πολύ. Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση το 2008 ανέσυρε στην επιφάνεια τα ζητήματα: πολιτική ομάδα που αδυνατεί να βελτιωθεί, επιχειρηματίες που σιτίζονται από το πρυτανείο - κρατικό ταμείο, διαρκής πίεση για άνοδο των μισθών με χαμηλή παραγωγικότητα,

γενικευμένη οικονομική διαφθορά. Το εγχώριο προϊόν αυξάνεται ως «φούσκα» με δάνεια, που αμέτρως χορηγούνται.

Όλοι μένουν ικανοποιημένοι: οι δανειστές γιατί πιστεύουν ότι ανακάλυψαν τη σίγουρη τοποθέτηση, οι ηγήτορες διότι έτσι γίνονται αρεστοί στα πλήθη, οι πολίτες διότι αυξάνεται το επίπεδο διαβίωσής τους. Ωστόσο η υπερχρέωση δεν μπορεί επ' άπειρον να αποκρύβεται. Μέσα σε πέντε έτη (2005-9) η κυβέρνηση δανείσθηκε 70% και πλέον αυτών που είχαν λάβει οι προηγούμενες επί πολλές δεκαετίες. Όταν και τον Μάιο 2010 η χώρα εισέρχεται σε καθεστώς επίβλεψης κάτω από το ΔΝΤ, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την ΕΚΤ.

Το μνημόνιο που ψηφίσθηκε επικεντρώνεται κυρίως στο πρώτο πρόβλημα: το δημοσιονομικό έλλειμμα.

Σε μια οικονομία με αξιόλογη παραγωγική βάση πιθανώς τα μέτρα λιτότητας θα έφερναν κάποιο αποτέλεσμα. Αλλά σε μια χώρα όπου το 60% των κατοίκων δεν πληρώνει ούτε ένα ευρώ φόρο παρόμοια πολιτική υπήρξε συμφορά. Συνεπώς η μείωση των μισθών με το πρωτοφανές πρόγραμμα λιτότητας διευρύνει την ύφεση.

Η αδυναμία των εισπρακτικών μηχανισμών και η σύνθεση της όλης κοινωνικής δομής (φορολογικά δικαστήρια κ.λπ.) επιτρέπει την εκτεταμένη φοροδιαφυγή, άρα την επιβάρυνση μέρους μόνο του πληθυσμού. Ελάχιστες χώρες στον κόσμο έχουν τέτοιο αριθμό αυτοαπασχολούμενων και αγροτών (άνω του 35% του εργατικού δυναμικού). Αυτό, συνδυαζόμενο με τη γενικευμένη διαφθορά, διογκώνει το ζήτημα με συνέπεια η Ελλάδα να χαρακτηρίζεται από τα υψηλότερα ποσοστά παραοικονομίας (30% και άνω). Έτσι το μνημόνιο διευρύνει το δεύτερο πρόβλημα: το δημόσιο χρέος.

Εκτιμήθηκε από τους δανειστές ότι μετά 3-4 έτη το χρέος, αφού θα υπήρχαν πρωτογενή πλεονάσματα, θα άρχιζε να μειώνεται. Οι απόψεις αυτές είναι προκεϋνσιανές και επιπροσθέτως άσχετες με την ελληνική πραγματικότητα. Χώρα με 160% χρέος στο ΑΕΠ και μάλιστα με υποτυπώδη παραγωγικό μηχανισμό είναι δυνατόν μόνο στη φαντασία των μαθητευόμενων μάγων του ΔΝΤ και των Ευρωπαίων νεοφιλελεύθερων να μειώσει το χρέος.

Περαιτέρω το μνημόνιο κάνει λίγα πράγματα για να συρρικνώσει το τρίτο πρόβλημα που είναι και το ουσιαστικότερο: το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου. Το επηρεάζει πλαγίως: ένεκα της δυσπραγίας (ύφεσης) μειώνονται οι εισαγωγές, ενώ μέρος των προϊόντων που διοχετεύετο στην εσωτερική αγορά οδηγείται πλέον σε όμορες χώρες (αύξηση των εξαγωγών).

Όλες σχεδόν οι συζητήσεις και τα άρθρα στον ελληνικό και διεθνή Τύπο εστιάζονται στο πρώτο ζήτημα και μόλις στις αρχές του 2011 στο δεύτερο. Κατ' ουσίαν θα έπρεπε τα όποια μέτρα να ξεκινήσουν από το τρίτο, δηλαδή αντίστροφα: ενίσχυση των παραγωγικών επενδύσεων σε κλάδους με υψηλή εγχώρια προστιθέμενη αξία και άρα διεύρυνση της παραγωγικής βάσης της οικονομίας (συνεπώς αύξηση των εξαγωγών και κάποια μείωση των εισαγωγών), σύλληψη μέρους της φοροδιαφυγής που είναι υπεύθυνη τόσο για το δημόσιο έλλειμμα όσο και για τις υψηλές εισαγωγές.

Τέλος, ελάφρυνση του χρέους αφ' ενός με διαγραφή μέρους αυτού αφ' ετέρου με επαναγορά ενός άλλου στη δευτερογενή αγορά, αφού έχει πέσει η αξία των ομολόγων σε χαμηλά επίπεδα (η επιμήκυνση είναι ένας επιπρόσθετος τρόπος ελάφρυνσης). Οι

απολύσεις και οι περικοπές λειτουργούν αντιστρόφως. Τουτέστιν, αντί ο στόχος να είναι η μείωση του αριθμητού (το έλλειμμα ή το χρέος) θα πρέπει να τεθεί ως τέτοιος η αύξηση του παρονομαστού (το ΑΕΠ).»⁸

1.3 Η κρίσιμη περίοδος

Το πραγματικό ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα της τάξης του 15% για το 2009 σήμαινε ότι μέσα σε ένα χρόνο το δημόσιο χρέος αυξήθηκε περίπου από 110% σε πάνω από 125% ως ποσοστό ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Αυτό συνέβη διότι λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης, αλλά και άλλων παραγόντων, υπήρχε στασιμότητα του ΑΕΠ και ύφεση από το 2008. Η τότε κυβέρνηση προσπάθησε να αποκρύψει τα δυσάρεστα αυτά δεδομένα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις διεθνείς χρηματαγορές. Η προσπάθεια αυτή ήταν μάταιη διότι υπήρχαν κι άλλοι δείκτες, όπως το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου, που έδειχναν ξεκάθαρα το μέγεθος του προβλήματος.

Έχοντας διαμορφωθεί ένα δυσάρεστο κλίμα στο εξωτερικό για την ελληνική οικονομία ο τότε πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής, εξαγγέλλει εκλογές για τις 4 Οκτωβρίου 2009. Για την απόφαση αυτή, κατηγορήθηκε από τους αντιπάλους του πως με τις εκλογές είχε σκοπό να αποδράσει από δύσκολη κατάσταση που διαμορφώνονταν.

Τις εκλογές κέρδισε το ΠΑΣΟΚ και υπουργός οικονομικών εκλέχθηκε ο Γιώργος Παπακωνσταντίνου ο οποίος κλήθηκε να αντιμετωπίσει μια δύσκολη κατάσταση. Στις 20 Οκτωβρίου του 2009 ανακοίνωσε στο ECOFIN⁹ ότι το έλλειμμα για το 2009 βρίσκεται στο 12,5% από 6% που το υπολόγιζε η προηγούμενη κυβέρνηση. Δύο μέρες μετά ο οίκος αξιολόγησης Fitch¹⁰ υποβάθμισε την Ελλάδα από Α σε Α-.

Παρόλα αυτά η κυβέρνηση απέφυγε να προχωρήσει άμεσα σε λήψη μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης, με σκοπό να καθησυχάσει τις αγορές. Στο επόμενο διάστημα προχώρησε σε εφαρμογή προεκλογικών της υποσχέσεων, όπως η καταβολή του επιδόματος αλληλεγγύης σε κοινωνικές ομάδες με χαμηλό εισόδημα.

⁸ Παπαηλίας Θ. , (2012) «Προς την πτώχευση»,www.topontiki.gr , Άρθρο Οικονομία.

⁹ Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ECOFIN) αποτελεί μαζί με το κύριο όργανο λήψης αποφάσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση . Ασκεί νομοθετική και δημοσιονομική εξουσία σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και συντονίζει ή χαράζει τις γενικές πολιτικές των κρατών μελών.

¹⁰ Οι Εταιρείες αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας ή συνηθέστερα Οίκοι αξιολόγησης είναι ιδιωτικές εταιρίες οικονομικού ενδιαφέροντος που προσφέρουν κυρίως συμβουλευτικές "ανεξάρτητες" και έγκυρες υπηρεσίες στη δευτερογενή αγορά. Αξιολογώντας την των δανειζομένων (ιδιωτών, επιχειρήσεων, κρατών) καθώς επίσης και τα που εκδίδουν οι δανειζόμενοι παρέχουν σχετικές πληροφορίες υπέρ των ενδιαφερομένων ώστε να λαμβάνουν ασφαλέστερες χρηματοδοτικές αποφάσεις. Πρόκειται για ιδιωτικούς μη-πλειοψηφικούς ρυθμιστές διεθνών κεφαλαιαγορών με έντονο και σημαντικό ρόλο αφού οι αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας τις οποίες διενεργούν μπορούν να επηρεάσουν ακόμα και την διεθνή αγορά.

Λίγο μετά την κατάθεση του προϋπολογισμού υπήρξε νέα αρνητική εξέλιξη που αφορούσε την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας. Στις 8 Δεκεμβρίου ο οίκος Fitch υποβάθμισε για δεύτερη φορά την ελληνική οικονομία στο επίπεδο BBB+. Με την σειρά τους οι οίκοι αξιολόγησης Standard and Poor's και Moody's προχώρησαν σε υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας, κρίνοντας το πρόγραμμα για την οικονομική εξυγίανση της χώρας ανεπαρκές.

Από τα μέσα Ιανουαρίου του 2010 ξεκίνησε μία συνεχής άνοδος των spreads¹¹. Στις 21 Ιανουαρίου του 2010 το spread των 10ετών ομολόγων ξεπέρασε τις 300 μονάδες και στη συνέχεια ακολούθησε έντονη αυξητική πορεία ξεπερνώντας ακόμα και τις 1000 μονάδες τον Απρίλιο του 2010¹².

---

¹¹ Το σπρεντ (spread, που σημαίνει διασπορά), ή αλλιώς επιτοκιακό περιθώριο, είναι μια μονάδα μέτρησης που εκφράζει τη διαφορά (διασπορά) δύο τιμών ή δύο πραγμάτων. Όσον αφορά την οικονομία, με τον όρο σπρεντ εννοούμε τη διαφορά των τιμών των επιτοκίων δανεισμού μεταξύ δύο χωρών. Συνήθως η μία χώρα είναι αυτή που εξετάζουμε και η άλλη μία χώρα με ισχυρή και σταθερή οικονομία. Ως μονάδα μέτρησης ορίζεται η μονάδα βάσης. Στην Ευρωζώνη η πιο σταθερή οικονομία είναι της Γερμανίας. Αναφερόμενοι στην Ελλάδα, με τον όρο σπρεντ εννοούμε κυρίως τη διαφορά της απόδοσης των ελληνικών από τα γερμανικά δεκαετή ομόλογα αναφοράς

Για παράδειγμα, όταν το επιτόκιο δανεισμού της Ελλάδας είναι 11%, ενώ της Γερμανίας είναι 3%, η διαφορά των δύο είναι 8%, συνεπώς το ελληνικό σπρεντ κυμαίνεται στις 800 μονάδες βάσης.

Μέχρι και τον Οκτώβριο του 2008 το σπρεντ δεν ξεπερνούσε τις 100 μονάδες βάσης (1%), ενώ το Σεπτέμβριο του 2011 το σπρεντ εκτινάχτηκε στις 2000 (20%) μονάδες βάσης.

¹² Ναυτεμπορική Το χρονολόγιο της κρίσης

2 Χρηματοδότηση από τον μηχανισμό στήριξης

Στις 3 Μαΐου 2010, η Ελλάδα αιτήθηκε 80 δις ευρώ από τις υπόλοιπες 15 χώρες του Ευρώ και 30 δις ευρώ από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο¹³. Την αίτηση συνόδευαν 3 συνημμένα μνημόνια:

1. Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής.
2. Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης και
3. Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής.

Υπογράφοντες από την ελληνική πλευρά ήταν ο Υπουργός Οικονομικών Γιώργος Παπακωνσταντίνου και ο πρόεδρος της Τράπεζας της Ελλάδος¹⁴ Γεώργιος Προβόπουλος. Στις 8 Μαΐου εγκρίθηκε “Σύμβαση Δανειακής Διευκόλυνσης” με τις χώρες του ευρώ και διακανονισμός Χρηματοδότησης Άμεσου Ετοιμότητας με το ΔΝΤ. Το σύνολο αυτών των συμφωνιών ονομάζεται πολύ συχνά με συντομία «Μνημόνιο».

Στη συνέχεια δημιουργήθηκε ομάδα εκπροσώπων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ)¹⁵, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ)¹⁶ και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), γνωστή και ως “Τρόικα”, η οποία ανά τρίμηνο αξιολογεί την πρόοδο του προγράμματος εφαρμογής των όρων του Μνημονίου και αποφασίζει για την εκταμίευση της αντίστοιχης δόσης του δανείου.

2.1 Πρώτο πακέτο οικονομικών μέτρων

Στα τέλη του Ιανουαρίου του 2010, ο πρωθυπουργός της χώρας βρίσκονταν στο Νταβός της Ελβετίας για το ετήσιο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ. Στη διάρκεια του δέχτηκε έντονες πιέσεις από ξένους ηγέτες για άμεση λήψη μέτρων. Λίγο μετά την επιστροφή του από το Νταβός, στις 9 Φεβρουαρίου η κυβέρνηση ανακοίνωσε μέτρα για τον δημόσιο τομέα που περιλάμβαναν πάγωμα μισθών, περικοπές επιδομάτων 10%, περικοπές υπερωριών και οδοιπορικών. Η ανακοίνωση προκάλεσε αντιδράσεις και μία πανελλαδική απεργία της ΑΔΕΔΥ στις 10 Φεβρουαρίου.¹⁷

¹³ Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), είναι ένας διεθνής οργανισμός ο οποίος επιβλέπει το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα παρακολουθώντας τις συναλλαγματικές ισοτιμίες και τα ισοζύγια πληρωμών και προσφέροντας οικονομική και τεχνική βοήθεια όταν του ζητηθεί.

¹⁴ Η Τράπεζα της Ελλάδος είναι η κεντρική τράπεζα της Ελλάδας. Η Τράπεζα της Ελλάδος δεν είναι κρατική, αλλά μια Ανώνυμη Εταιρεία. Έχει ειδικά προνόμια, ειδικές αρμοδιότητες αλλά και περιορισμούς, όπως ότι δεν μπορεί να λειτουργεί ως εμπορική τράπεζα και το ποσοστό του ελληνικού κράτους στη μετοχική της σύνθεση δεν μπορεί να υπερβαίνει το 35% όπως ορίζεται στο καταστατικό της.

¹⁵ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (αναφέρεται συχνά ως Κομισιόν) είναι θεσμικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με απώτερο σκοπό την προστασία των κοινοτικών συμφερόντων των κρατών μελών της Ένωσης

¹⁶ Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.) (αγγλικά: *European Central Bank - E.C.B.*) είναι μία από τις μεγαλύτερες τράπεζες του κόσμου, έχοντας την αρμοδιότητα της ρύθμισης της νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και του ευρώ, του ενιαίου νομίσματος. Το ευρώ χρησιμοποιείται από περίπου 300 εκατομμύρια Ευρωπαίους σαν βασικό νόμισμα σε 17 χώρες - μέλη, γνωστές και σαν ευρωζώνη.

¹⁷ ΤΟ ΒΗΜΑ, Απεργία από ΑΔΕΔΥ στις 10 Φεβρουαρίου

2.2 Δεύτερο πακέτο οικονομικών μέτρων

Στο επόμενο διάστημα άρχισε να αναφέρεται έντονα το ενδεχόμενο χρεοκοπίας. Για την αποφυγή του ενδεχομένου η κυβέρνηση έλαβε στις 3 Μαρτίου νέα σκληρά μέτρα. Τα οικονομικά μέτρα που λήφθηκαν ήταν τα εξής:¹⁸

- Μείωση 30% στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα, αδείας
- Μείωση 12% σε όλα τα επιδόματα του Δημοσίου
- Μείωση 7% στις αποδοχές υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ
- Αύξηση ΦΠΑ από 4,5% στο 5%, από 9% στο 10%, από 19% στο 21%
- Αύξηση 15% στο φόρο της βενζίνης
- Επιβολή επιπλέον 10% έως 30% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.
- Επαναφορά τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα αυτοκίνητα, ακόμα και στα μικρότερου κυβισμού.
- Επέκταση των τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα ακίνητα, ακόμα και στα μικρότερα.

Τα μέτρα αυτά προκάλεσαν αντιδράσεις και έγιναν μεγάλες απεργίες και πορείες στις 5 και 11 Μαρτίου.

2.3 Μνημόνιο και τρίτο πακέτο οικονομικών μέτρων

Η Ελλάδα δεν κατάφερε να βελτιώσει την θέση της στις διεθνείς αγορές παρά την λήψη των μέτρων, με αποτέλεσμα ενάμιση μήνα μετά να προσφύγει στην βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα. Η ανακοίνωση της προσφυγής στον μηχανισμό στήριξης έγινε στις 23 Απριλίου από τον πρωθυπουργό ο οποίος βρισκόταν εκείνη την περίοδο στο Καστελόριζο. Η Ελλάδα προχώρησε σε υπογραφή μνημονίου με το ΔΝΤ και την ΕΕ, για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν προκειμένου να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός στήριξης. Τα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου και προέβλεπαν:

- Αντικατάσταση του 13^{ου} και του 14^{ου} μισθού των δημοσίων υπαλλήλων με επίδομα 500 ευρώ σε όλους όσους έχουν αποδοχές μέχρι 3000 ευρώ και πλήρης κατάργηση των δύο μισθών για μεγαλύτερες αποδοχές.
- Αντικατάσταση 13^{ης} και 14^{ης} σύνταξης με επίδομα 800 ευρώ για συντάξεις έως 2500 ευρώ.

---

¹⁸ Ελευθεροτυπία, τα οικονομικά μέτρα της 3^{ης} Μαρτίου.

- Περαιτέρω περικοπή επιδομάτων 8% στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων και 3% στους υπαλλήλους των ΔΕΚΟ όπου δεν έπαιρναν επιδόματα.
- Αύξηση του υψηλού συντελεστή ΦΠΑ από 21% σε 23%, του μεσαίου από 10% σε 11% (από 1^η Ιουλίου 2010) και από 11% σε 13 % (από 1^η Ιανουαρίου 2011) και αντίστοιχα του χαμηλού στο 6,5% (από 1^η Ιανουαρίου 2011).
- Αύξηση στον ειδικό φόρο κατανάλωσης σε καύσιμα, τσιγάρα και ποτά κατά 10%.
- Αύξηση στις αντικειμενικές τιμές ακινήτων.
- Πρόσθεση ενός επιπλέον 10% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.

Επίσης το νομοσχέδιο προέβλεπε αλλαγές στα εργασιακά με αύξηση του ορίου απολύσεων και μείωση του κατώτατου μισθού. Επιπλέον, στο ασφαλιστικό προέβλεπε αύξηση στα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης των γυναικών στο δημόσιο τομέα στα 65 χρόνια έως το τέλος του 2013 με έναρξη το 2011.

Μετά την ανακοίνωση αυτών των μέτρων ακολούθησε πανελλαδική απεργία και ογκωδέστατη διαδήλωση στις 5 Μαΐου, στην οποία υπήρξε άγρια καταστολή από τις δυνάμεις τάξης και σημειώθηκαν σοβαρά επεισόδια. Η μεγάλη διαδήλωση σκιάστηκε από τον θάνατο τριών ανθρώπων από πυρκαγιά που ξέσπασε στην τράπεζα Μαρφίν επί της οδού Σταδίου. Παρόλα αυτά το μνημόνιο υπερψηφίστηκε επί της αρχής από την βουλή την επόμενη μέρα, στις 6 Μαΐου. Υπερ ψήφισαν 172 βουλευτές, από τον χώρο του ΠΑΣΟΚ και του ΛΑΟΣ όπως και από το κόμμα της Νέας Δημοκρατία.

2.4 Συνταγματικότητα

Σύμφωνα με τον συνταματολόγο καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών¹⁹ Γεωργίου Κασιμάτη, το Μνημόνιο περιλάμβανε σειρά αντισυνταγματικών διατάξεων όπως:

- Η εξουσιοδότηση του Υπουργού Οικονομικών να υπογράφει εκ μέρους της Ελληνικής Δημοκρατίας χωρίς την έγκριση της Βουλής
- Η παραίτηση της Ελλάδας από κάθε ασυλία σε περίπτωση αδυναμίας αποπληρωμής αυτού του δανείου ή προηγούμενων δανείων.

Αυτό που κρίνει ο κύριος Κασιμάτης ως ουσιαστικά αντισυνταγματικό είναι η δανειακή σύμβαση και όχι το μνημόνιο, κυρίως γιατί υπογράφηκε έμμεσα χωρίς την έγκριση των 3/5 της ελληνικής Βουλής σε συνδυασμό με τους όρους που εισάγει εις βάρος της Ελλάδας. Το ίδιο το μνημόνιο, ακριβώς επειδή δεν αποτελεί διεθνή σύμβαση, κρίθηκε από το ΣΤΕ αντισυνταγματικό.²⁰

---

¹⁹ Το **Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών** (Ε.Κ.Π.Α.), το οποίο συνήθως αναφέρεται απλώς ως **Πανεπιστήμιο Αθηνών**, αποτελεί Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα που δραστηριοποιείται στη Ελληνική πρωτεύουσα. Λειτουργεί αδιαλείπτως από την ίδρυσή του στις 3 Μαΐου 1837. Σήμερα είναι το δεύτερο μεγαλύτερο Πανεπιστήμιο της Ελλάδας σε αριθμό φοιτητών (μετά το Αριστείο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης), με περισσότερους από 50.000 προπτυχιακούς φοιτητές. Το 2012 κατατάχθηκε στις θέσεις 501-550 των καλύτερων πανεπιστημίων στο κόσμο, σύμφωνα με τον δείκτη του QS World University Rankings

²⁰ txvs.gr (2011), «Συνταγματικό έκρινε το Μνημόνιο το ΣΤΕ»

3 Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στατηγικής

3.1 Πορεία προς το μεσοπρόθεσμο

Στο επόμενο διάστημα που ακολούθησε την ψήφιση του τρίτου πακέτου μέτρων και της μεγάλης απεργίας της 5^{ης} Μαΐου δεν υπήρξαν κάποιες άλλες σημαντικές συλλογικές αντιδράσεις. Η κυβέρνηση προανήγγειλε μέτρα που προκάλεσαν αντιδράσεις επαγγελματικών κλάδων, κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και του Φθινοπώρου. Σημαντικότερες περιπτώσεις ήταν οι αντιδράσεις των ιδιοκτητών φορτηγών για το άνοιγμα του επαγγέλματος τους, των ναυτεργατών για την κατάργηση του καμποτάζ, των υπαλλήλων των ΜΜΕ, για περικοπές στους μισθούς τους και των υπαλλήλων αρχαιολογικών χώρων για περικοπές θέσεων εργασίας.

Από το καλοκαίρι κιόλας άρχισαν να φαίνονται οι συνέπειες των μέτρων. Η ανεργία και ο πληθωρισμός²¹ άρχισαν να εκτυνάσσονται ενώ οι μικροεπιχειρήσεις έβλεπαν τον τζίρο τους συνεχώς να μειώνεται με αποτέλεσμα να οδηγούνται όλο και περισσότερες στο κλείσιμο, γεγονός που περιγραφόταν ως κύμα λουκέτων. Στις 9 Δεκεμβρίου 2010 η κυβέρνηση κατέθεσε στη βουλή το πολυνομοσχέδιο για τα εργασιακά και τις ΔΕΚΟ. Το νομοσχέδιο περιλάμβανε ρυθμίσεις για υπερίσχυση των επιχειρησιακών συμβάσεων έναντι των κλαδικών, με μόνο περιορισμό το ύψος του βασικού μισθού της εθνικής συλλογικής σύμβασης. Θεσπίστηκε η δοκιμαστική περίοδος εργασίας με διάρκεια 12 μηνών, στο διάστημα των οποίων η σύμβαση μπορεί να καταγγελθεί χωρίς προειδοποίηση και χωρίς αποζημίωση απόλυσης. Επίσης το νομοσχέδιο έθετε πλαφόν τα 4.000 ευρώ, στις μικτές αποδοχές των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ και μείωση 10% σε αμοιβές που ξεπερνούν τα 1.800 ευρώ. Το πολυνομοσχέδιο υπερψηφίστηκε στις 15 Δεκεμβρίου από τους βουλευτές του κυβερνώντος κόμματος με εξαίρεση τον βουλευτή Βαγγέλη Παπαχρήστο, ο οποίος διεγράφη από την κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ, η οποία απέμεινε με 156 βουλευτές. Το 2010 έκλεισε με το χρέος να αγγίζει το 142,8% του ΑΕΠ και το έλλειμμα στο 10,5%. Παράλληλα η οικονομία συρρικνώθηκε 4,5% .

Το 2011 η δυσaréσκεια στην κοινωνία από την μεγάλη οικονομική ύφεση ήταν έντονη και άρχισε να εκφράζεται με αποδοκιμασίες πολιτικών που εμφανίζονταν σε δημόσιους χώρους, ακόμα και στο εξωτερικό. Στο διάστημα αυτό άρχισαν να ενισχύονται κινήματα πολιτών που δεν είχαν καμία σχέση με πολιτικά κόμματα όπως το κίνημα «Δεν Πληρώνω» που έκανε έντονη την παρουσία του, με τα μέλη του να αρνούνται να πληρώσουν στα διόδια το υψηλό αντίτιμο. Η πραγματική οικονομία εξακολούθησε να επιδεινώνεται με συνέχιση του αποκαλούμενου κύματος λουκετών

²¹ **Πληθωρισμός** είναι η συνεχής αύξηση του γενικού επιπέδου των τιμών μιας οικονομίας μέσα σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Ο πληθωρισμός μπορεί να είναι είτε θετικός, είτε αρνητικός (οπότε μιλάμε για *αποπληθωρισμό*), όπως για παράδειγμα στην Ιαπωνία την τελευταία δεκαετία. Ας σημειωθεί ότι πληθωρισμός είναι η μεταβολή των τιμών. Δεν υφίσταται όταν οι τιμές σταθεροποιηθούν, ανεξαρτήτως αν είναι υψηλές ή όχι. Σε μια οικονομία όταν μετράμε τον πληθωρισμό, στην ουσία μελετάμε την ποσοστιαία μεταβολή του επιπέδου των τιμών, όχι για το σύνολο των αγαθών ή παροχή υπηρεσιών που καταναλώνονται, αλλά για κάποια συγκεκριμένα αγαθά ή υπηρεσίες, το σύνολο των οποίων παλαιότερα καλούνταν "καλάθι της νοικοκυράς", ενώ πλέον χρησιμοποιείται το πολιτικά ορθότερο "καλάθι του καταναλωτή".

στην αγορά και την ανεργία να συνεχίζει να καλπάζει φτάνοντας τον Μάρτιο σε ποσοστό 16,2%.

Τον Μάιο η συνεχιζόμενη δυσαρέσκεια άρχισε να εκφράζεται με νέο κίνημα διαμαρτυρίας που διοργανώθηκε μέσα από σελίδες κοινωνικής δικτύωσης και ονομάστηκε «Κίνημα των Αγανακτισμένων». Επηρεάστηκε από το αντίστοιχο κίνημα που είχε ξεκινήσει λίγο καιρό πριν στην Ισπανία. Οι συμμετέχοντες ήταν ανεξάρτητοι πολίτες χωρίς κομματική ιδιότητα, που επιθυμούσαν την ύπαρξη κάποιου είδους δράσης, ενάντια στην συνεχιζόμενη επιδείνωση της ποιότητας ζωής. Οι πολίτες που συμμετείχαν διοργάνωναν ογκώδεις διαδηλώσεις σχεδόν καθημερινά στις πλατείες των μεγαλύτερων πόλεων της Ελλάδας. Στα μέσα Ιουνίου ήρθαν στο φως στοιχεία που έδειχναν μεγάλη απόκλιση της ελληνικής οικονομίας από τους στόχους και σημαντική υστέρηση εσόδων. Στις 15 Ιουνίου ξεκίνησε η συζήτηση στην βουλή για το Μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα. Στο εξωτερικό της βουλής υπήρξαν ογκώδεις διαδηλώσεις από το κίνημα των αγανακτισμένων και συνδικάτα που περέμειναν μέχρι τις βραδινές ώρες. Στις 16 Ιουνίου παραιτήθηκαν δύο βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, με αποτέλεσμα την ίδια μέρα 21 βουλευτές του να ζητήσουν σύγκληση της βουλευτικής ομάδας του κόμματος, η οποία κατέληξε στην απόφαση για ανασχηματισμό. Νέος υπουργός οικονομικών ανέλαβε ο Ευάγγελος Βενιζέλος. Στις 29 Ιουνίου έγινε η ψηφοφορία στη Βουλή για το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα, ενώ εξωτερικά τις βουλής υπήρχαν έντονες διαδηλώσεις πολιτών και συνδικάτων. Στο κέντρο της Αθήνας υπήρχε μία πρωτοφανής συγκέντρωση αστυνομικών δυνάμεων. Η κατάσταση αυτή οδήγησε σε ξέσπασμα σοβαρών επεισοδίων με συγκρούσεις διαδηλωτών και δυνάμεων των ΜΑΤ που εφάρμοσαν άγρια καταστολή. Το Μνημόνιο τελικά ψηφίστηκε από 155 βουλευτές.

3.2 Πακέτο μέτρων

Το μεσοπρόθεσμο προβλέπει μια σειρά από μέτρα για τον περιορισμό των δαπανών και αύξηση των εσόδων. Περιορίζονται μισθολογικές και λειτουργικές δαπάνες και προστίθενται νέα φορολογικά μέτρα. Ιδρύεται ο οργανισμός Αποκρατικοποιήσεων (Ταμείο Δημόσιας Περιουσίας) με σκοπό την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας. Στόχος είναι έσοδα 50 δις από αποκρατικοποιήσεις.

Στα φορολογικά μέτρα του μεσοπρόθεσμου περιλαμβάνονται τα εξής:

- Αλλαγή φορολογικής κλίμακας με επιβάρυνση σε όλους όσους δηλώνουν εισόδημα από 8.000 ευρώ.
- Έκτακτη εισφορά για όλους όσους έχουν εισόδημα πάνω από 12.000 Ευρώ
- Μετάβαση σε ανώτερη κλίμακα ΦΠΑ προϊόντων και υπηρεσιών εστίασης.
- Επιβολή κλιμακωτής αντικειμενικής δαπάνης κατοικίας.
- Επιβολή ετήσιου τέλους για τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους επιτηδευματίες.
- Επιβολή ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης για την καταπολέμηση της ανεργίας ύψους 2%.

- Επιβολή ειδικής εισφοράς Συνταξιούχων Επικουρικής Ασφάλισης που θα παρακρατείται μηνιαία.
- Αύξηση του ποσοστού παρακράτησης ΛΑΦΚΑ σε όλες τις συντάξεις άνω των 1450 ευρώ, από 4% έως 10% που ίσχυε μέχρι τότε, σε 6% έως 14%.

Στα εργασιακά υπήρξαν επίσης σημαντικές αλλαγές όπως:

- Θεσπίζεται μέτρο εργασιακής εφεδρείας για οργανισμούς που καταργούνται.
- Όσοι προσλαμβάνονται χωρίς επαγγελματική εμπειρία θα αμείβονται με μισθό χαμηλότερο κατά 20% από το όριο της Εθνικής Συλλογικής Σύμβασης.
- Η διάρκεια των συμβάσεων ορισμένου χρόνου πηγαίνει από τα 2 στα 3 χρόνια.

4 Αποκλίσεις από τους στόχους και νέα μέτρα

Μέσα στον Ιούλιο υπήρξε σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα χρέους της Ελλάδας αλλά και να εξευρεθούν τρόποι θωράκισης του ευρώ απέναντι σε κερδοσκοπικές επιθέσεις. Η σύνοδος κορυφής κατέληξε την 21 Ιουλίου σε συμφωνία νέας δανειοδότησης της Ελλάδας. Η συμφωνία περιλάμβανε νέο δάνειο για την χώρα ύψους 158 δις ευρώ. Από αυτά τα 109 δις θα προέλθουν από την ΕΕ και το ΔΝΤ (49 δις από αυτά είναι το υπόλοιπο από το πρώτο πακέτο διάσωσης), 37 δις από τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, ενώ άλλα 12 δις θα προέλθουν από την επαναγορά ομολόγων. Ακόμα προβλέπεται η επιμήκυνση από 15 έως 30 χρόνια των ομολόγων που λήγουν από το άμεσο διάστημα έως το 2020. Μετά την ανακοίνωση της συμφωνίας οι οίκοι αξιολόγησης Fitch και Moody's υποβάθμισαν την Ελλάδα σε καθεστώς περιορισμένης χρεοκοπίας. Παρόλα αυτά η συμφωνία χαιρετίστηκε με αισιοδοξία στο εσωτερικό της χώρας, χαρακτηρίστηκε ιστορική και παρομοιάστηκε με πακέτο Μάρσαλ²² της μεταπολεμικής περιόδου. Σύντομα όμως το κλίμα αισιοδοξίας μεταστράφηκε όταν παρουσιάστηκαν προβλήματα με κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έδειξαν απροθυμία να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα χωρίς εγγυήσεις. Η κυβέρνηση προχώρησε σε διμερή συμφωνία με τη Φινλανδία παρέχοντάς της τις εγγυήσεις για να συμμετάσχει στο δεύτερο δάνειο της Ελλάδας. Η συμφωνία μεταξύ των δύο χωρών προκάλεσε άμεσα αντιδράσεις άλλων χωρών της Ευρωζώνης, όπως η Αυστρία, η Ολλανδία και η Σλοβακία που απαίτησαν αντίστοιχες συμφωνίες αλλά και της Γερμανίας που παρενέβει για να θέσει άκυρη τη συμφωνία Ελλάδας-Φινλανδίας.

Στο τέλος Αυγούστου ανακοινώθηκε πως η οικονομία της Ελλάδας βρισκόταν εκτός στόχων, καθώς υπήρχε μεγάλη υστέρηση εσόδων και αύξηση δαπανών. Η κατάσταση αυτή μαζί με την απειλή της τρόικας για την μη καταβολή της έκτης δόσης του δανείου του πρώτου πακέτου διάσωσης, οδήγησε την κυβέρνηση σε μία σειρά έκτακτων συμπληρωματικών μέτρων τα οποία ανακοινώθηκαν κατά τη διάρκεια του Σεπτεμβρίου.

Στα μέτρα αυτά που ανακοινώθηκαν περιλαμβάνονται τα εξής:

- Διεύρυνση του μέτρου της εργασιακής εφεδρείας και σε οργανισμούς που δεν καταργούνται.
- Νέος έκτακτος φόρος στις κατοικίες που θα καταβάλλεται μέσω λογαριασμού της ΔΕΗ.
- Περικοπή συντάξεων και μεγάλες περικοπές στο εφάπαξ.
- Νέες περικοπές μισθών στο δημόσιο και εφαρμογή ενιαίου μισθολογίου.
- Μείωση του αφορολόγητου ορίου από τις 8.000 ευρώ στις 5.000 ευρώ.

²² Με τον όρο **σχέδιο Μάρσαλ** εννοείται η οικονομική ενίσχυση κρατών της ευρωπαϊκής ηπείρου, αποκόψιμα της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α. μετά τη λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και της αντίληψης ότι η επικράτηση του κομμουνισμού θα αποτελούσε κίνδυνο για τα συμφέροντα και των Ηνωμένων Πολιτειών.

- Άνοιγμα όλων των κλειστών επαγγελμάτων.

Οι ανακοινώσεις και οι εξαγγελίες των νέων μέτρων οδήγησαν σε μία σειρά μεγάλων απεργιών, διαδηλώσεων και καταλήψεων σε δημόσιες υπηρεσίες και οργανισμούς. Στις 11 Οκτωβρίου, ανακοινώθηκε ότι η τράπεζα Proton Bank ζήτησε κεφαλαιακή ενίσχυση από την Ελληνική Κυβέρνηση και εντάχθηκε στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας ²³. Η απόφαση του Υπουργείου Οικονομικών πάρθηκε έπειτα από της Τράπεζας της Ελλάδος. Ουσιαστικά πρόκειται για την πρώτη κρατικοποίηση που προέκυψε κατά τη διάρκεια της κρίσης χρέους.

Στις 6 Οκτωβρίου κατατέθηκε στη βουλή το πολυνομοσχέδιο για το νέο βαθμολόγιο-μισθολόγιο του δημοσίου, τις μειώσεις σε κύριες και επικουρικές συντάξεις, τις μειώσεις στο εφάπαξ, την νέα φορολογική κλίμακα και τις αλλαγές στα εργασιακά. Το πολυνομοσχέδιο ψηφίστηκε από το Ελληνικό Κοινοβούλιο στις 20 Οκτωβρίου, με 154 ψήφους υπέρ κατ'αρχήν και 153 υπέρ σε όλα τα άρθρα, σε σύνολο 298. ²⁴

---

²³ Το **Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας** (*European Financial Stability Facility - EFSF*) είναι ένα όργανο ειδικού σκοπού (special purpose vehicle – φορέας ειδικού σκοπού) που συμφωνήθηκε από τα 27 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 9 Μαΐου 2010 με στόχο τη διατήρηση της οικονομικής σταθερότητας στην Ευρώπη με την παροχή οικονομικής βοήθειας προς τα κράτη της ευρωζώνης σε οικονομική δυσκολία. Η επίσημη ημερομηνία ίδρυσής του ήταν η 7η Ιουνίου 2010 ενώ σε πλήρη δράση ξεκίνησε από τις 4 Αυγούστου 2010. Το ταμείο έχει την έδρα του στην πόλη του Λουξεμβούργου. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων παρέχει σε αυτό υπηρεσίες διαχείρισης διαθεσίμων και διοικητική υποστήριξη μέσω συμβάσεων σε επίπεδο υπηρεσιών.

Το EFSF είχε, αρχικά, την μέγιστη πιστοληπτική διαβάθμιση (AAA από την Fitch Ratings και την Standard & Poor's και Aaa από την Moody's). Στις 16 Ιανουαρίου 2012 η Standard & Poor's υποβάθμισε την πιστοληπτική του ικανότητα σε AA+.

²⁴ Καθημερινή (2011), Κατατέθηκε το πολυνομοσχέδιο για μισθολόγιο και εφεδρεία

5 Η πορεία προς το δεύτερο Μνημόνιο

Στις 23 Οκτωβρίου συγκλήθηκε έκτακτη σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με στόχο την κατάρτιση ενός οριστικού σχεδίου αντιμετώπισης της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη. Η σύνοδος κατέληξε σε συμφωνία που ανακοινώθηκε τα ξημερώματα της 27^{ης} Οκτωβρίου και απέβλεπε σε «κούρεμα»²⁵ κατά 50% του ελληνικού χρέους και πρόσθετο πακέτο βοήθειας προς την Ελλάδα ύψους 130 δις ευρώ. Με βάση την συμφωνία οι ιδιώτες θα αποδεχτούν σε εθελοντική βάση, μείωση της αξίας των ελληνικών ομολόγων που διαθέτουν κατά 50%. Η συμφωνία θα συνοδεύεται από πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής με διάρκεια μέχρι το 2021 και δημιουργία μηχανισμού μόνιμης εποπτείας της Ελλάδας για τη συνεχή παρακολούθηση της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων. Παράλληλα αποφασίστηκε η ανακεφαλοποίηση των ελληνικών τραπεζών με ποσό ύψους 30 δις ευρώ και αύξηση κατά ένα τρις ευρώ των κεφαλαίων του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας.²⁶ Οι αποφάσεις της συνόδου κορυφής ικανοποίησαν θετικά την κυβέρνηση σε αντίθεση με τα άλλα κόμματα της αντιπολίτευσης που την κατέκριναν, κάνοντας λόγο για απόφαση ελεγχόμενης χρεοκοπίας της Ελλάδας.²⁷ Έντονη ανησυχία εκφράστηκε στο εσωτερικό της χώρας για τις επιπτώσεις της συμφωνίας στην εισοδηματική πολιτική των επόμενων ετών, στο μέλλον των ελληνικών τραπεζών και των ασφαλιστικών ταμείων που κουβαλάνε στις πλάτες τους ελληνικά ομόλογα.²⁸

5.1 Δημοψήφισμα

Την Δευτέρα 31 Οκτωβρίου ο πρωθυπουργός Γεώργιος Παπανδρέου ανακοίνωσε την απόφαση του για διεξαγωγή δημοψηφίσματος με θέμα τη νέα δανειακή σύμβαση. Η απόφαση προκάλεσε έντονες αντιδράσεις τόσο στα κόμματα της αντιπολίτευσης όσο και στα εσωτερικά στελέχη του κυβερνώντος κόμματος. Οι εξελίξεις στην Ελλάδα υπήρξαν βασικό θέμα συζήτησης της συνόδου των G-20, στην οποία κλίθηκε και ο Έλληνας πρωθυπουργός. Στο περιθώριο της συνόδου υπήρξε συνάντηση της καγκελαρίου της Γερμανίας Άνγκελα Μέρκελ και του προέδρου της Γαλλίας Νικολά Σαρκοζί με τον πρωθυπουργό της Ελλάδας. Ύστερα από το τέλος της συνάντησης

---

²⁵ Το **PSI** (ακρωνύμιο του **Private Sector Involvement - Συμμετοχή του Ιδιωτικού Τομέα**) είναι όρος που χρησιμοποιείται στις διαδικασίες αναδιάρθρωσης κρατικού χρέους σε αντιδιαστολή με τον όρο **OSI** (**Official Sector Involvement - Συμμετοχή του Δημοσίου Τομέα**).

Αφορά τη συμμετοχή του Ιδιωτικού τομέα (τραπεζών, επενδυτικών ταμείων) στη διαδικασία απομείωσης του δημοσίου χρέους κυρίαρχων κρατών, με τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η αποδοχή της διαδικασίας από την πλειονότητα των φορέων και να αποτρέπεται η αναζήτηση στρατηγικών εξόδου από τους ιδιώτες επενδυτές, που έχει συνήθως ως αποτέλεσμα τη μονομερή εμπλοκή και κατά συνέπεια επιβάρυνση των κρατών-δανειστών.

²⁶ Ναυτεμπορική (2011), Αύξηση των πόρων του EFSF στο 1 τρις. Ευρώ

²⁷ Ελευθεροτυπία (2011), «Καταδικάζουν» τα κόμματα τη συμφωνία της 27ης Οκτωβρίου

²⁸ Τα Νέα Οι πρώτες εκτιμήσεις για το «κούρεμα» και τις επιπτώσεις στη ζωή μας (27-10-2011)

Μέρκελ και Σαρκοζί ανακοίνωσαν πως το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος θα κριθεί από την παραμονή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη. Ανακοινώθηκε επίσης πως παγώνει η εκταμίευση της έκτης δόσης του παλαιότερου πακέτου διάσωσης μέχρι την διενέργεια του δημοψηφίσματος.

Λίγες μέρες αργότερα ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και υπουργός οικονομικών Ευάγγελος Βενιζέλος τάχθηκε κατά της διεξαγωγής δημοψηφίσματος, θεωρώντας ότι «η θέση της Ελλάδας μέσα στο ευρώ είναι μια ιστορική κατάκτηση της χώρας που δεν μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση».

5.2 Νέα κυβέρνηση

Έχοντας παραιτηθεί από την ιδέα του δημοψηφίσματος, ο πρωθυπουργός κατάφερε στην ψηφοφορία της 4^{ης} Νοεμβρίου να λάβει ψήφο εμπιστοσύνης από τη βουλή, με 153 ψήφους υπέρ και 145 ψήφους κατά. Την Κυριακή 6 Νοεμβρίου συναντήθηκε στο προεδρικό μέγαρο με τον πρόεδρο της αξιωματικής αντιπολίτευσης Αντώνη Σαμαρά, ενώπιον του Προέδρου της Δημοκρατίας. Στην συνάντηση υπήρξε συμφωνία μεταξύ των δύο πολιτικών αρχηγών για σχηματισμό κυβέρνησης συνεργασίας. Ακολούθησαν τετραήμερες διαβουλεύσεις με συννετοχή των κομματικών επιτελείων του ΠΑΣΟΚ, της Νέας Δημοκρατίας και του ΛΑΟΣ, για την επιλογή του προσώπου που θα ηγηθεί στο νέο κυβερνητικό σχήμα. Οι διεργασίες ολοκληρώθηκαν την Πέμπτη 10 Νοεμβρίου οπότε επιλέχθηκε ο Λουκάς Παπαδήμος ως νέος Πρωθυπουργός. Η νέα κυβέρνηση²⁹ που ορκίστηκε την επόμενη μέρα περιελάμβανε έξι στελέχη από τη Νέα Δημοκρατία, τέσσερα από το ΛΑΟΣ, ενώ παρέμειναν σχεδόν όλα τα στελέχη της κυβέρνησης Παπανδρέου.

Την ίδια περίοδο η πραγματική οικονομία συνέχιζε να επιδεινώνεται με την ανεργία να καταγράφει νέο ρεκόρ κατά τον μήνα Αύγουστο φτάνοντας στο 18.4% και ακόμα πιο ψηλά κατά τον μήνα Νοέμβριο όπου έφτασε σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, στο 20,9%. Η επιδείνωση της ανεργίας αποτυπώνεται στα όλο και συχνότερα περιστατικά υποσιτισμού μαθητών που παρουσιάζονταν σε σχολεία. Στα τέλη Ιανουαρίου του 2012 το υπουργείο παιδείας ανακοίνωσε πρόγραμμα συσσιτίων για μαθητές, έτσι ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα.

---

²⁹ Η **Κυβέρνηση Λουκά Παπαδήμου** σχηματίστηκε στις 11 Νοεμβρίου 2011 ως συνέχεια της ανακοίνωσης της παραίτησης του έως τότε Πρωθυπουργού Γιώργου Παπανδρέου και της Κυβέρνησής του έτσι, ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις σύστασης Κυβέρνησης ευρείας αποδοχής. Έπειτα από συμφωνία τριών κοινοβουλευτικών κομμάτων, του κυβερνώντος κόμματος του ΠΑΣΟΚ, του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης της Νέας Δημοκρατίας και του Λαϊκού Ορθόδοξου Συναγερμού, διορίστηκε από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Κάρολο Παπούλια Πρωθυπουργός ο Λουκάς Παπαδήμος, πρώην Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και πρώην Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος. Η Κυβέρνηση, που θεωρήθηκε μεταβατική, απέβλεπε στην επίτευξη των στόχων που προέβλεπαν «*οι συμφωνίες της Συνόδου Κορυφής των ηγετών της Ευρωζώνης της 26ης Οκτωβρίου 2011*», η «*εφαρμογή της οικονομικής πολιτικής που συνδέεται με τις αποφάσεις αυτές*» και η διεξαγωγή εκλογών στις αρχές του επόμενου χρόνου, έπειτα από την ολοκλήρωση των απαραίτητων διεργασιών.

Ποσοστό ανεργίας (Ιανουάριος 2010-Δεκέμβριος 2013)

	Ιαν	Φεβρ	Μαρ	Απρ	Μαι	Ιουν	Ιουλ	Αυγ	Σεπτ	Οκτ	Νοεμ	Δεκ
2010	11,3 %	12,1 %	11,6 %	11,9 %	12% 	11,6 %	12% 	12,2 %	12,6 %	13,5 %	13,9 %	14,8%
2011	15,1 %	15,9 %	16,2 %	15,8 %	16,6 %	16% 	16,5 %	18,4 %	17,5 %	18,2 %	20,9 %	21%
2012	21,5 %	21,7 %	22,1 %	23,1 %	23,9 %	24,7 %	25% 	25,4 %	26,0 %	26% 	26,2 %	26,1%
2013	26,4 %	26,6 %	26,8 %	27% 	27,6 %							

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

5.3 Νέα μέτρα

Τα νέα μέτρα που συνοδεύουν το Μνημόνιο εγκρίθηκαν από την Κυβέρνηση στις 10 Φεβρουαρίου 2012 και περιλάμβαναν τα εξής :

- Μείωση κατά 22% του κατώτατου μισθού σε όλα τα κλιμάκια του βασικού μισθού (από 751€ σε 586€) και 32% σε νεοεισερχόμενους μέχρι 25 ετών.
- Κατάργηση 150.000 θέσεων εργασίας από το δημόσιο τομέα έως το 2015, εκ των οποίων 15.000 μέσα στο 2012.
- Ατομικές ή επιχειρησιακές συμβάσεις εργασίας αντί για τις κλαδικές. Άρση μονιμότητας σε ΔΕΚΟ και υπό κρατικό έλεγχο τράπεζες.
- Περικοπές συντάξεων, επιδομάτων δαπανών υγείας, άμυνας λειτουργιών των κρατών και εκλογών.
- Κατάργηση των Οργανισμών Εργατικής Κατοικίας και Εστίας.
- Αύξηση αντικειμενικών αξιών και και ενοποίηση φόρων τα ακίνητα.
- Πλήρες άνοιγμα 20 κλειστών επαγγελμάτων.
- Αύξηση των εισητηρίων στις Αστικές Συγκοινωνίες και στο ΟΣΕ κατά 25%.
- Κλείσιμο 200 εφοριών, κατάργηση φοροαπαλλαγών και χαμηλού ΦΠΑ στα νησιά.

Τα νέα μέτρα που συνόδευαν το δεύτερο μνημόνιο οδήγησαν σε παραίτηση στελεχών της Κυβέρνησης και αποχώρηση του ΛΑΟΣ λίγες μέρες πριν την ψήφισή του.

5.4 Ψήφιση

Το δεύτερο Μνημόνιο συζητήθηκε στη Βουλή στις 12 Φεβρουαρίου (Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του δημόσιου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας».) και ψηφίστηκε τις πρώτες πρωινές ώρες της 13^{ης} Φεβρουαρίου. Υπέρ ψήφισαν 199 βουλευτές, κατά 74 και 5 ψήφισαν παρών.

Στις 9 Μαρτίου ολοκληρώθηκε με επιτυχία το PSI. Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα έφτασε το 95,7%. Για τα υπόλοιπα ομόλογα ύψους 8,5 δις δόθηκε παράταση μέχρι τις 20 Απριλίου. Η απόφαση της κυβέρνησης να συμπεριληφθούν ρήτρες συλλογικής δράσης (CACs) θεωρήθηκε πιστωτικό γεγονός από την ISDA και οδήγησε στην ενεργοποίηση των CDS³⁰ ύψους 3,2 δις.

---

³⁰ Η σύμβαση ανταλλαγής κινδύνου αθέτησης (ΣΑΚΑ- **Credit default swap** ή απλά **CDS**) είναι μία σύμβαση ανταλλαγής (ΣΑ) στην οποία ο αγοραστής της πραγματοποιεί σειρά πληρωμών προς τον αντισυμβαλλόμενο πωλητή και σε αντάλλαγμα δέχεται εφάπαξ πληρωμή σε περίπτωση που κάποιο πιστωτικό μέσο (συνήθως ομόλογο ή δάνειο) χαρακτηριστεί από αθέτηση του εκδότη.

6 Εκλογικές αναμετρήσεις και νέα κυβέρνηση

Στις 11 Απριλίου ο πρωθυπουργός Λουκάς Παπαδήμος ανακοίνωσε την ημερομηνία των εκλογών, όπου ορίστηκε η 6^η Μαΐου. Το αποτέλεσμα των εκλογών της 6^{ης} Μαΐου οδήγησε σε ριζική αλλαγή του πολιτικού τοπίου. Τα ποσοστά των κομμάτων της συγκυβέρνησης συρρικνώθηκαν σημαντικά ενώ εντυπωσιακή υπήρξε η αύξηση των ποσοστών των κομμάτων που εξέφραζαν την εναντίωση τους στην κυβερνητική πολιτική. Από το κατακερματισμένο πολιτικό σκηνικό δεν προέκυψε τελικά κυβέρνηση. Στις 16 Μαΐου ορίστηκε υπηρεσιακή κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Παναγιώτη Πικραμμένο και προκηρύχθηκαν νέες εκλογές για τις 17 Ιουνίου. Οι εκλογές της 17^{ης} Ιουνίου³¹ ανέδειξαν την Νέα Δημοκρατία πρώτο κόμμα, χωρίς όμως αυτοδυναμία. Με την συνεργασία του ΠΑΣΟΚ και της ΔΗΜΑΡ, επιτεύχθηκε σχηματισμός κυβέρνησης συνεργασίας με πρωθυπουργό τον Αντώνη Σαμαρά.

6.1 Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016

Οι διαπραγματεύσεις διάρκειας με την Τρόικα κατέληξαν στην κατάρτιση του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2013-2016. Το πολυνομοσχέδιο κατατέθηκε στη βουλή στις 5 Νοεμβρίου, σε ένα άρθρο 216 σελίδων, με τη διαδικασία του κατεπείγοντος. Προέβλεπε μέτρα ύψους 18,9 δις Ευρώ, από τα οποία τα 9,4 δις αφορούν το έτος 2013. Υπερψηφίστηκε στις 7 Νοεμβρίου με 153 ψήφους από τις κοινοβουλευτικές ομάδες της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ, στις οποίες υπήρξαν και βουλευτές που διαφοροποιήθηκαν.

Στο πακέτο μέτρων περιλαμβάνονταν μεταξύ άλλων:

- Αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης κατά 2 έτη, από 01/01/2013
- Μείωση στις συντάξεις από 5 έως και 15%, από τα 1000 ευρώ και άνω
- Μειώσεις στο εφάπαξ έως 83%
- Κατάργηση της καθολικότητας της Εθνικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας.
- Κατάργηση των Δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα, όπως και των επιδομάτων αδείας για τους δημόσιους υπαλλήλους και συνταξιούχους.
- Μείωση χρόνου προειδοποίησης για απολύσεις σε 4 αντί 6 μήνες.
- Περικοπές στα ειδικά μισθολόγια.
- Ένταξη στο ενιαίο μισθολόγιο των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ.

³¹ Οι βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου 2012 διεξήχθησαν στις 17 Ιουνίου^[1] από την υπηρεσιακή κυβέρνηση Παναγιώτη Πικραμμένου επειδή στις προηγούμενες εκλογές τον Μάιο του ίδιου έτους δεν έγινε δυνατός ο σχηματισμός κυβέρνησης που να έχει την εμπιστοσύνη της βουλής. Στις εκλογές του Ιουνίου πρώτο κόμμα ήλθε η Νέα Δημοκρατία, δεύτερο κόμμα ο ΣΥΡΙΖΑ με ποσοστά 29,7% και το 26,9% αντίστοιχα, ενώ τρίτο κόμμα ήλθε το ΠΑΣΟΚ με ποσοστό 12,3%. Τα υπόλοιπα κόμματα που εκλέγουν βουλευτές είχαν ποσοστά μικρότερα του 8% και είναι τα: Ανεξάρτητοι Έλληνες, Χρυσή Αυγή, Δημοκρατική Αριστερά και Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας. Μετά τις εκλογές τα κόμματα Νέα Δημοκρατία, ΠΑΣΟΚ και Δημοκρατική Αριστερά συγκρότησαν την Κυβέρνηση Αντώνη Σαμαρά.

- Εφαρμογή διαθεσιμότητας ενός έτους, με μειωμένο μισθό σε μόνιμους υπαλλήλους του δημοσίου, οι θέσεις των οποίων καταργούνται.
- Κατάργηση των πολυάριθμων οικογενειακών επιδομάτων και αντικατάστασής τους από το ενιαίο επίδομα στήριξης τέκνων.
- Αύξηση φόρου στο υγραέριο κίνησης κατά 23 λεπτά.
- Εισαγωγή έκτακτης εισφοράς στα φωτοβολταϊκά.
- Αντίτιμο 25 ευρώ για εισαγωγή σε νοσοκομείο.

Στις 22 Δεκεμβρίου 2012 ψηφίστηκε ο προϋπολογισμός για το 2013, χωρίς διαρροές για την κυβέρνηση. Στις 28 Απριλίου 2013 ψηφίστηκε από τη βουλή το πολυνομοσχέδιο του Υπουργείου Οικονομικών που περιείχε σημαντικές αλλαγές σε μία σειρά επαγγελματικών κλάδων. Το πολυνομοσχέδιο υπερψηφίστηκε από 168 βουλευτές της κυβερνητικής πλειοψηφίας, αλλά και ανεξάρτητους. Αντιδράσεις για διατάξεις του πολυνομοσχεδίου σημειώθηκαν κυρίως στο χώρο της εκπαίδευσης που οδήγησαν την κυβέρνηση στην επιστράτευση των εκπαιδευτικών. Αυτή υπήρξε η 4^η επιστράτευση επαγγελματικού κλάδου τον τελευταίο χρόνο.

7 Τα αποτελέσματα και η αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης

7.1 Τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης

Η οικονομική κρίση οδηγεί σε επισφαλή εργασία, ανεργία, και τελικά φτώχεια που οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό όλο και περισσότερων ομάδων, πράγμα που αποτελεί πηγή για διάφορες ψυχικές διαταραχές. Η ανεργία σχετίζεται επίσης με αύξηση της ημερήσιας κατανάλωσης αλκοόλ, αύξηση στις αυτοκτονίες, στην ενδοοικογενειακή βία, αλλά και μείωση των θανάτων από τροχαία κατά 1,4 %. Ειδικότερα η φτώχεια σχετίζεται με την εμφάνιση ασθενειών καθώς τα άτομα αναγκάζονται να διαβιώνουν σε υποβαθμισμένο περιβάλλον, να τρέφονται ανεπαρκώς και να εργάζονται σε επικίνδυνα και ανθυγιεινά περιβάλλοντα.

Τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης ήταν ορατά ήδη από το 2008. Αυτό το έτος, οι καθαρές συνολικές επενδύσεις υποχώρησαν στο 8% περίπου του ΑΕΠ, δηλαδή κατά 4,5 εκατοστιαίες μονάδες έναντι του 2007. Αυτό σηματοδοτεί αφενός τη συρρίκνωση των εισοδημάτων και αφετέρου την αναβολή της υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων του ιδιωτικού τομέα ενόψει της μείωσης της ζήτησης που χαρακτηρίζει την οικονομική κρίση. Επιπλέον η κάμψη των επενδύσεων αντικατροπτίζει τις δυσκολίες πρόσβασης στον δανεισμό που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις. Κατά την πρώτη περίοδο της κρίσης, μέχρι τα μέσα του 2009, όταν οξυνόταν η κρίση των τραπεζών, όλες οι κυβερνήσεις των ανεπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών χρηματοδότησαν τη διάσωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, με αποτέλεσμα τη μεγάλη διόγκωση του δημοσιονομικού ελλείματος και του δημόσιου χρέους. Στην Ελλάδα διατέθηκαν συνολικά 28 δις ευρώ για τη άμεση στήριξη του τραπεζικού συστήματος και για εγγυήσεις. Με άλλη διατύπωση, λόγω της κρίσης ένα μέρος του ιδιωτικού χρέους μετατράπηκε σε δημόσιο.

7.2 Αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης

Η αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης δεν είναι εύκολη υπόθεση. Είναι βέβαιο ότι τα μέτρα για την αντιμετώπισή τους θα κριθούν για την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητά τους και θα διδάσκονται ως ορθό ή ατυχές παράδειγμα στα πανεπιστήμια για πολλά χρόνια. Σήμερα στο μέσον αυτής, μπορούμε να διαγνώσουμε ότι . Το κρίσιμο ερώτημα, σε συνθήκες ελεύθερης οικονομίας της αγοράς, είναι πως εκείνοι που ευθύνονται για την κρίση θα πληρώσουν, χωρίς να υπάρξουν αδικαιολόγητες απώλειες στο παραγόμενο προϊόν. Η νομισματική πολιτική αντέδρασε με δύο τρόπους: χαλαρώνοντας τη στάση της μειώνοντας τα επιτόκια και παρέχοντας ενέσεις ρευστότητας στο σύστημα. Παράλληλα, διατέθηκαν αφειδώς δισεκατομμύρια ευρώ, στερλίνες, γιέν και δολάρια από τις κεντρικές τράπεζες για την παροχή

ρευστότητας στην διατραπεζική αγορά καθώς οι εμπορικές τράπεζες ήταν απρόθυμες να δανείσουν η μία στην άλλη. Τα περιθώρια επιτοκίων στους δείκτες Libor και Euribor παρέμειναν σε πολύ υψηλά επίπεδα, υπογραμμίζοντας την έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των τραπεζών. Τα μεγαλύτερα χρηματιστήρια του πλανήτη γνώρισαν δραματικές απώλειες το 2008, κοντά ή και πάνω του 50%.

Όμως, παρά τις παρεμβάσεις των νομισματικών αρχών η πορεία προς την ομαλότητα στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου ήταν αργή και εύθραστη. Ήταν φανερό, ότι η παρέμβαση των κυβερνήσεων μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής ήταν απαραίτητη. Διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΟΣΑ και το ΔΝΤ συνέστησαν την στήριξη της οικονομίας μέσω υιοθέτησης οικονομικών πακέτων ώστε η οικονομική πολιτική να δράση αντικυκλικά στηρίζοντας την οικονομική δραστηριότητα. Τέτοια δημοσιονομικά πακέτα περιλαμβάνουν, εκτός από μέτρα διασφάλισης της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, μέτρα όπως η μείωση της φορολογίας ή η ενίσχυση των δημοσίων δαπανών για την τόνωση της εσωτερικής ζήτησης.

Ενώ η νομισματική πολιτική ενδείκνυται να χρησιμοποιείται σε τέτοιες περιπτώσεις, υπάρχει αρκετή επιφυλακτικότητα για τη χρήση δημοσιονομικής πολιτικής σε κανονικές συνθήκες. Υπό το φως αυτών των εξελίξεων όλοι συμφωνούν για τη χρήση του εργαλείου της δημοσιονομικής πολιτικής αλλά αναπτύσσονται δύο κυρίως απόψεις για το μέγεθος και την κατεύθυνση των δημοσιονομικών παρεμβάσεων. Από τη μία πλευρά όσοι υποστηρίζουν ότι οι γενικές και εκτεταμένες δημοσιονομικές παρεμβάσεις είναι η μόνη λύση για να αποφύγουμε μια παρατεταμένη ύφεση. Κατά την άποψη αυτή ο κίνδυνος είναι να δράσουν οι κυβερνήσεις πολύ αργά και πολύ λίγο και όχι το αντίθετο. Από την άλλη πλευρά όσοι τονίζουν ότι δεν υπάρχει ενιαία συνταγή για όλα τα κράτη και σε κάθε περίπτωση, οι όποιες δημοσιονομικές παρεμβάσεις θα πρέπει να είναι έγκαιρες, προσωρινές και στοχευμένες, ώστε να μην θέτουν σε διακινδύνευση τη μακροχρόνια βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών. Για την άσκηση επεκτατικής πολιτικής θα πρέπει να υπάρχουν τα κατάλληλα περιθώρια δημοσιονομικής ευελιξίας. Εκτεταμένες δημοσιονομικές παρεμβάσεις σε χώρες όπως η Ελλάδα, πέραν των ήδη νομοθετημένων μειώσεων των φορολογικών συντελεστών και ορισμένων στοχευμένων δαπανών, θα είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του χρέους με μακροπρόθεσμες αρνητικές συνέπειες. Ήδη ακόμη και με τα σημερινά επίπεδα ελλείμματος και χρέους, η εκτίναξη των περιθωρίων (spreads) των ελληνικών ομολόγων έναντι των γερμανικών, εμβαρύνει τον κρατικό προϋπολογισμό με σημαντικό επιπλέον κόστος εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους. Επιπλέον όταν οι δημόσιες δαπάνες είναι ήδη υψηλές ως ποσοστό του ΑΕΠ, είναι πιθανότερο ότι οριακά θα είναι μάλλον ατελέσφορες. Η αύξηση των δημοσίων επενδύσεων για να μας βοηθήσει να εξέλθουμε από την παρούσα κρίση προϋποθέτει την ύπαρξη ώριμων επενδυτικών σχεδίων, ώστε η επιτάχυνση υλοποίησής των να έχει άμεσα αποτελέσματα. Έτσι, ο χρόνος που μεσολαβεί από τη λήψη της απόφασης για τη χρηματοδότηση ενός έργου υποδομής μέχρι την εκταμίευση των σχετικών κονδυλίων, είναι τέτοιος που δεν συμβάλει στην άμεση αντιμετώπιση της κρίσης αλλά θα λειτουργήσει πιθανότατα πληθωριστικά, σε

άλλη φάση του οικονομικού κύκλου. Επιπλέον, υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να επιλεγούν βιαστικά δημόσιες επενδύσεις με κριτήριο τις προτιμήσεις ισχυρών πολιτικών παραγόντων, αμφίβολου ή άμμεσου ή μελλοντικού πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος με τη κοινωνία. Στο πλαίσιο αυτό, στη χώρα μας οι ήδη εγκεκριμένες επενδύσεις που συνδέονται με την υλοποίηση του Κοινοτικού Πλαίσιου Στήριξης και των Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού τομέα, αποτελούν ικανή ασφαλιστική δικλείδα και το μόνο που μπορεί να συστηθεί είναι ενδεχομένως η επιτάχυνση υλοποίησής των. Όμως, η τεχνητή διόγκωσή τους μπορεί να υποβαθμίσει την ποιότητα των δημοσίων δαπανών και το επίπεδο απορροφητικότητας των κοινοτικών πόρων.

Οι κυβερνήσεις όμως, που έχουν μικρότερα περιθώρια δημοσιονομικής ευελιξίας, πιθανόν να φανούν από ανάγκη, περισσότερο καινοτόμες και εφευρετικές στους τρόπους αντιμετώπισης των συνεπειών της κρίσης. Στην κατηγορία αυτή ανήκει και η χώρα μας. Έτσι, ενδεχομένως η κρίση να αποτελέσει την αφορμή για εντατικοποίηση των απαραίτητων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Όμως, όλες οι μεταρρυθμίσεις δεν είναι εύκολο να προχωρήσουν σε περιβάλλον κρίσης, γιατί απλά δεν υπάρχουν δημοσιονομικά περιθώρια για να αποζημιωθούν, συνήθως προκαταβολικά, εκείνοι οι οποίοι νιώθουν ότι θίγονται από αυτές. Άλλες μεταρρυθμίσεις όμως, έχουν περισσότερες πιθανότητες να προχωρήσουν, καθώς μπροστά στο κοινό καλό, που σε περιβάλλον κρίσης γίνεται ευκολότερα αντιληπτό και περισσότερο πειστικό, κάμπτονται οι συντεχνιακές αντιδράσεις.

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που θα επηρεάσει πολύ την πορεία των πραγμάτων και το πόσο εύκολα ή δύσκολα θα βγούμε από την κρίση αυτή, είναι η σχέση της ελληνικής κυβέρνησης με τις διαφορές ομάδες συμφερόντων. Είναι σημαντικό τα στελέχη της κυβέρνησης να μετριάσουν όσο γίνεται τις αντιδράσεις των συνδικαλιστικών οργάνων και κυρίως τις αντιδράσεις του κόσμου, όπως για παράδειγμα τις κοινήτοποιήσεις των αγροτών. Αυτό σημαίνει βέβαια πως οι αντιδράσεις προέρχονται χωρίς λόγο. Όμως η εγχώρια σταθερότητα μπορεί να επηρεάσει άμεσα την αποδοτικότητα των σχεδίων της οικονομικής πολιτικής. Ταυτόχρονα τα οικονομικά επιτελεία θα πρέπει να προσπαθήσουν να αναπροσαρμόσουν ριζικά τον ευρύτερο δημόσιο τομέα έτσι ώστε να γίνεται μια αποτελεσματικότερη κατανομή των οικονομικών πόρων. Η σημερινή κατάσταση ευνοεί την εφαρμογή πολιτικών που μπορούν να μετασχηματίσουν τον ρόλο και το εύρος του δημοσίου τομέα.

Τέλος, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι το πόσο εύκολα ή δύσκολα θα βγούμε από την κρίση δεν είναι μόνο αποτέλεσμα σωστών οικονομικών πολιτικών αλλά κυρίως της αλληλεπίδρασης πολλών εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων οι οποίοι πολλές φορές μπορούν να παίζουν και μεγαλύτερο ρόλο από ότι οι οικονομικές αποφάσεις. Είναι βέβαιο πως αν η κυβέρνηση ακολουθήσει μονόπλευρες στρατηγικές οι οποίες να μην έχουν μονόπλευρο χαρακτήρα και ούτε να συνδυάζουν την αλληλεπίδραση των οικονομικών και πολιτικών συνθηκών, τότε ίσως να μην μπορέσει να αντιληφθεί την μοναδική ευκαιρία που διαφαίνεται μπροστά της για να αναδιαμορφώσει και να μετασχηματίσει δραστικά ολόκληρο τον ελληνικό ευρύτερο δημόσιο τομέα. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι το ελληνικό μοντέλο είναι από μόνο του

κάτι το μοναδικό στον κόσμο και ότι τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας προέρχονται κατά κύριο λόγο από αιτίες που έχουν να κάνουν με τη δομή και οργάνωση της ελληνικής παραγωγής.

7.3 Η λύση στην οικονομική κρίση

Η αποπληρωμή του χρέους προϋποθέτει αρχικά τη μείωση του ελλείμματος. Το μέρος του ελλείμματος που δεν περιλαμβάνει τις πληρωμές των τόκων ονομάζεται πρωτογενές έλλειμμα. Μηδενικό πρωτογενές έλλειμμα σημαίνει ότι η κυβέρνηση δεν προσθέτει καινούριο χρέος σ' αυτό που τις κληρονόμησαν παλαιότερες κυβερνήσεις. Αντίθετα πρωτογενές έλλειμμα με θετικό πρόσημο σημαίνει ότι η κυβέρνηση δημιουργεί νέο χρέος. Το έτος 2009, το πρωτογενές έλλειμμα της Ελλάδας ανήλθε στο 8,5%. Είναι σαφές ότι με πρωτογενές έλλειμμα αυτού του μεγέθους η αποπληρωμή του χρέους είναι αδύνατη. Το χρέος μπορεί να αποπληρωθεί μόνο αν η κυβέρνηση παύσει να δημιουργεί πρωτογενές χρέος, δηλαδή να μην δημιουργεί νέο χρέος κάθε χρόνο. Η κυβέρνηση πρέπει να δημιουργεί πρωτογενές πλεόνασμα, όπως τον περασμένο Απρίλιο του 2014. Αν το πρωτογενές πλεόνασμα υπερβεί τις πληρωμές των τόκων χρέους, το συνολικό έλλειμμα θα έχει αρνητικό πρόσημο και το χρέος θα μειωθεί. Αν το πρωτογενές πλεόνασμα ισούται με τις πληρωμές των τόκων χρέους, το έλλειμμα μηδενίζεται και το χρέος θα παραμένει σταθερό. Παρόλο που για τη μείωση του χρέους απαιτείται αρνητικό έλλειμμα.

Επιθυμητά αποτελέσματα μπορούν να επιτευχθούν ακόμη και με μηδενικό ή ελάχιστο θετικό έλλειμμα. Η Ελλάδα μπορεί να επιτύχει και να διατηρήσει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης του ΑΕΠ, εφόσον αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της. Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας έχει ιδιαίτερη αυξημένη σημασία λόγω του μεγάλου εξωτερικού χρέους της Ελλάδας. Μία χώρα μπορεί να αποπληρώσει το εξωτερικό χρέος πραγματοποιώντας περισσότερες εξαγωγές από εισαγωγές. Δεδομένου ότι η Ελλάδα εισάγει αυτή τη στιγμή σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι εξάγει, απαιτείται μεγάλη αύξηση της ανταγωνιστικότητας ώστε οι εξαγωγές να υπερκεράσουν τις εισαγωγές. Το τρέχον πρόβλημα της Ελλάδας είναι ο συνδυασμός υψηλού χρέους, μεγάλου ελλείμματος και χαμηλής ανταγωνιστικότητας. Και οι τρεις αυτοί παράγοντες μαζί, ευθύνονται για το γεγονός ότι η Ελλάδα μπορεί να δανειστεί μόνο με πολύ υψηλά επιτόκια στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Η πολυπόθητη «λύση» για τον κάθε Έλληνα είναι πλέον κάτι διαφορετικό. Άλλοι θέλουν να επανεπιβεβαιωθεί η μονιμότητά τους στο Δημόσιο, άλλοι να μην πληρώνουμε τόσους φόρους, άλλοι απλώς να σταματήσει αυτή η μαζική ψυχολογική παράκρουση που έχει πιάσει τον Έλληνα πολίτη. Η αντίδραση της κοινής γνώμης είναι σπασμωδική, καθώς η ενημέρωσή της είναι ελλιπής και βασίζεται σε ανακρίβειες και ψευδείς ισχυρισμούς.

Το σίγουρο είναι ότι πάνω από το 50% του Ελληνικού δημοσίου χρέους δεν θα αποπληρωθεί ποτέ. Και αυτό γιατί, αν έχουμε πλεονασματικούς προϋπολογισμούς, το πλεόνασμα αυτόν δεν θα μπορούσε ποτέ να καλύψει τον αυτοτροφοδοτούμενο ρυθμό

αύξησης του χρέους λόγω των υψηλών επιτοκίων που μας δανίζει η Τρόικα. Η λογική της Ε.Ε και της Γερμανίας δεν είναι να πάρει πίσω τα δανεικά, αλλά να μην χάσει άλλα. Όταν ο ελληνικός προϋπολογισμός θα έχει ισοσκελιστεί η ΕΚΤ και οι εταίροι μας θα επωμιστούν όσο χρέος θα έχει μείνει απλήρωτο ως τότε, αφού στο μεσοδιάστημα ίσως έχουμε πουλήσει το μεγαλύτερο ποσοστό της δημόσιας περιουσίας μας.

8 Συμπεράσματα

Στα προηγούμενα κεφάλαια εξετάστηκε, αρχικά η εξέλιξη της Ελληνικής οικονομίας και το πως έφτασε η χώρα μας στο οδυνηρό στάδιο της ύφεσης. Για το πόσο πολύ επηρεάστηκε η οικονομία της χώρας μας μετά την πετρελαϊκή κρίση αλλά και αργότερα με την είσοδο της στο ευρώ. Αναφέρθηκαν λεπτομερώς τα αίτια της οικονομικής κρίσης και ποια μέτρα πάρθηκαν μετά την είσοδο της χώρας μας στο ΔΝΤ.

Συμπεραίνουμε λοιπόν, πως οι οικονομικές πολιτικές των τριών τελευταίων δεκατιών έφεραν την Ελλάδα στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν σε άλλες χώρες πολλά χρόνια νωρίτερα αναβάλλονταν συνεχώς στην Ελλάδα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η χώρα να μείνει πολύ πίσω, και να βρεθεί με ένα μη παραγωγικό δημόσιο τομέα, ένα άνισο και αναποτελεσματικό σύστημα συλλογής φορέων, ένα μη βιώσιμο συνταξιοδοτικό σύστημα, και ένα περιοριστικό και αναποτελεσματικό ρυθμιστικό πλαίσιο στην οικονομία, η ανταγωνιστικότητα της οποίας είναι χαμηλή και μειώνεται συνεχώς.

Η αύξηση της ανεργίας που προκλήθηκε από την οικονομική κρίση έπληξε όλους τους τομείς της οικονομίας, ωστόσο ήταν διαφορετική ανάμεσα στους επαγγελματίες. Γενικά, η αύξηση της ανεργίας ήταν μεγαλύτερη από επάγγελμα σε επάγγελμα (π.χ ανιδείκτετοι εργάτες) που ο μισθός δεν ήταν υψηλός. Αυτό ενισχύεται και από το γεγονός ότι σχετικά υψηλότερα ποσοστά ανεργίας αντιμετωπίζουν τα άτομα που έχουν μόνο πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Αξιοσημείωτη είναι και η μεγάλη ανεργία που παρατηρείται στους νέους κάτω των 25 ετών, με ποσοστό που αγγίζει το 56,8%.

Η έλλειψη μεταρρυθμίσεων είναι πολύ οδηγηρή για τη νέα γενιά. Η παιδεία που παρέχεται στους νέους υστερεί σε σύγκριση με τα διεθνή πρότυπα. Μετά από την ολοκλήρωση των σπουδών τους, οι νέοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες κατά την είσοδό τους στην αγορά εργασίας, καθώς το ρυθμιστικό πλαίσιο αποθαρρύνει τις επενδύσεις και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Όταν τελικά οι νέοι βρουν δουλειά, οι φόροι που θα τους επιβληθούν θα είναι υψηλοί ώστε να αποπληρωθεί το χρέος που συσσωρεύτηκε από προηγούμενες κυβερνήσεις, ενώ οι κοινωνικές εισφορές τους θα είναι αυξημένες ώστε να καλύπτουν τις γενναιόδωρες συντάξεις. Αν η Ελλάδα δεν μεταρρυθμίσει άμεσα την οικονομία της, υπάρχει κίνδυνος ένα μεγάλο μέρος της νέας γενιάς τα μεταναστεύσουν στο εξωτερικό.

Το μόνο θετικό στοιχείο σχετικά με την τρέχουσα οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα είναι ότι υπάρχει μεγάλο περιθώριο βελτίωσης. Πράγματι υπάρχουν συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις που θα επιτρέψουν στη χώρα να ανακτήσει το χαμένο εδαφος. Οι μεταρρυθμίσεις τις οποίες συμφώνησε η Ελλάδα με τους δανειστές της κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση και πρέπει να υποστηριχθούν. Σε ότι αφορά στα συστήματα υγείας, ενδεχομένως η οικονομική κρίση να έχει τελικά θετικά αποτελέσματα, οδηγώντας σε δημιουργικές σκέψεις για διαρθρωτικές αλλαγές με έμφαση στη δημόσια υγεία, στην ανασυγκρότηση της ασφάλειας υγείας και στην εισαγωγή νέων αγορών στην παροχή υπηρεσιών υγείας.

Η τρέχουσα κρίση απειλεί να λάβει παγκοσμίως διαστάσεις καταστροφής. Αν το πρόβλημα της Ελλάδας μεγαλώσει τότε θα επιταχυνθεί και το πρόβλημα της Ισπανίας

αλλά και της Ιταλίας και της Πορτογαλίας μέσω του μηχανισμού μετάδοσης χρηματιστηριακών ιών. Μία τέτοια εξάπλωση είδαμε στην Ανατολική Ευρώπη, ενώ παλαιότερα είχαμε δει στην ασιατική κρίση, στην κρίση της Ρωσίας, του Μεξικού κλπ.

Αυτή τη δύσκολη χρονική στιγμή θα πρέπει σε γενικές γραμμές όλο το «σύστημα» να λειτουργήσει θετικά, φροντίζοντας να μετατρέψει τις απειλές που προκύπτουν από την παγκόσμια ύφεση σε ευκαιρίες ανασύνταξης δυνάμεων, επίλυσης προβλημάτων και τελικά επιθετικής πολιτικής Ανάπτυξης και Ποιοτικής Αναδιάρθρωσης των Προϊόντων.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Γεώργιος Μπακατσάκος,(2010) , *«Παγκόσμια οικονομική κρίση, ευρωπαϊκή ένωση και Ελλάδα»*.
- ❖ Γεώργιος Κουφάρης,(2010) , *«Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματοπιστηριακές αγορές»*. Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος2010
- ❖ Γ. Κυριόπουλος, Β. Τσιάντου,(2009) , *«Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στην υγεία και την ιατρική περίθαλψη»*, Οικονομικά της Υγείας, σελ. 115-122
- ❖ Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέττας και Κώστας Μεγήρ,(2010) , *"Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία"*
- ❖ Ελευθεροτυπία,(2010), Ψηφίστηκαν τα μέτρα-σοκ με ανταρσία στη ΝΔ και διαρροές στο ΠΑΣΟΚ
- ❖ Ελευθεροτυπία,(2011), Μέρκελ –Σαρκοζί υπαγορεύουν όρους του δημοψηφίσματος
- ❖ ΙΝΕ-ΓΣΕΕ,(2008) , *«Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση»*, Ετήσια Έκθεση, Αθήνα
- ❖ Καθημερινή,(2009), Σφιχτός στις αυξήσεις ο προϋπολογισμός του 2010
- ❖ Καθημερινή (2011), Το χρονικό διόγκωσης του δημόσιου χρέους, 1980-2005
- ❖ Λευτέρη Τσουλφίδη,(2010) , *«Από την οικονομική άνθηση στην κρίση του 1930»*, σελ. 1-38
- ❖ Μπούρας και Λυκούρας,(2011) , *«Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στη ψυχική υγεία»*, Εγκέφαλος, σελ.55-61.
- ❖ Παπαηλίας Θεόδωρος,(2012), *«Προς την πτώχευση»*,www.topontiki.gr , Άρθρο Οικονομία
- ❖ Πωλ Σουήζυ,(2009) , *«Η Θεωρία της Καπιταλιστικής Ανάπτυξης»*, Αθήνα: Gutenberg, σελ. 165
- ❖ Ράπανος,(2009) , *«Μέγεθος και Εύρος Δραστηριοτήτων του Δημοσίου Τομέα»*, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών
- ❖ Σόρος Τζ.,(2009) , *«Σχέδιο για την οικονομική Ανάκαμψη»*, Το Βήμα, Ένθετο Οικονομίας σελ.6-7.
- ❖ Τα Νέα,(2011), Ολοκληρώθηκε η συνάντηση Παπανδρέου - Σαμαρά ενώπιον του Προέδρου της Δημοκρατίας
- ❖ Το Βήμα,(2011), Ελαστικοποίηση της εργασίας και συρρίκνωση αμοιβών από το «Μεσοπρόθεσμο
- ❖ Υπουργείο Οικονομικών,(2010), *«Οικονομικές εξελίξεις του 2009 και προοπτικές για το 2010»*
- ❖ real.gr,(2011), Ξεκίνησε ο «χορός» των παραιτήσεων - Ανεξαρτητοποιήθηκε ο Γ.Λιάνης
- ❖ Mariolis, Theodore and Papoulis, Kostas,(2010) , *«Δυναμική του δημοσίου χρέους, οικονομική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα: μία σημείωση»*, MPRA Paper, σελ. 27-40.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Alogoskoufis G.,(2012) «Greece's Sovereign Debt Crisis: Retrospect and Prospect” pp. 10-15
- ❖ Birdsall N. (2009), «*How to unlock the \$1 trillion that developing countries urgently need to cope with the crisis*». Center for Global development, σελ. 1-5.
- ❖ Eichengreen, B.,(2009), «*The Crisis and the Euro*», working paper, Elcano Royal Institute, Madrid, Spain
- ❖ European Commission,(2009), «*Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses*». European Economy, Brussels. σελ.1-87, Tab. Graph. Bibliogr
- ❖ Savas Michael-Matsas,(2012), «Greece and the World Capitalist Crisis», *Journal of Socialist Theory*, σελ. 2-13
- ❖ Visvizi, Anna,(2012), «*The crisis in Greece and the EU-IMF rescue package: Determinants and pitfalls*», Acta Oeconomica, Vol. 62. No.1, pp. 15-39.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

- ❖ www.bankofgreece.gr
- ❖ www.capital.gr
- ❖ www.enet.gr
- ❖ el.wikibooks.org
- ❖ www.news247.gr
- ❖ www.kathimerini.gr
- ❖ www.real.gr
- ❖ www.skai.gr
- ❖ www.tanea.gr
- ❖ Topolitiko.blogspot.gr
- ❖ www.topontiki.gr
- ❖ www.tovima.gr